วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
Journal homepage: https://www.tci-thaijo.org/index.php/bulletinatpf/index

การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในการแปลวรรณกรรม: กรณีศึกษาการแปล ความสุขของกะทิ เป็นภาษาฝรั่งเศส

อาทิตย์ วงษ์สง่า*
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Thai Cultural Transfer in Literary Translation: A Case Study of the French Translation of Le Bonheur de Kati

Arthit Wongsanga*
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article
Article History:
Received 31 March 2026
Revised 25 May 2026
Accepted 26 May 2026

คำสำคัญ:
ภาษาฝรั่งเศส, วัฒนธรรมไทย, วรรณกรรม, กลวิธีการแปล, การแปลผ่านภาษาที่สอง
Keywords:
French, Thai culture, Literature, Translation strategies, Relay translation

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากลวิธีการแปลบริบทวัฒนธรรมไทยในนวนิยายเรื่อง *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศส เปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย โดยใช้ฉบับภาษาอังกฤษซึ่งเป็นต้นฉบับของภาษาฝรั่งเศสเป็นฐานประกอบการอธิบายข้อมูลบริบทวัฒนธรรมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในฉบับภาษาฝรั่งเศส ผลการวิจัยพบว่าผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสใช้กลวิธีการแปลวัฒนธรรมตามแนวคิดของโมนา เบเกอร์ (Mona Baker) จำนวน 8 วิธี และผสมผสานต่อยอดจากในแปดวิธีแรก 4 วิธี ส่วนใหญ่มีการทำเชิงอรรถประกอบ แม้เชิงอรรถจะไม่ใช่วิธีที่นิยมกันมากนักในการแปลวรรณกรรมเพราะทำให้การอ่านไม่ลื่นไหล แต่ก็เป็นวิธีที่ผู้แปลเห็นว่าเหมาะสมกับผู้อ่านบทแปลที่เป็นเยาวชนซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมากเพื่อใช้อธิบายบริบทวัฒนธรรมให้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องกับธรรมชาติของบทแปลที่มีลักษณะควบวัฒนธรรมตามข้อสังเกตของฟอร์ตูนาโต อิสราแอล (Fortunato Israël) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้แปลสรรหากลวิธีการแปลอันหลากหลายโดยคำนึงถึงการรับรู้ทางภาษาวัฒนธรรมของผู้อ่านปลายทางเป็นสำคัญ

* Corresponding author
E-mail address: arthit_fr_tu@yahoo.fr

Abstract

This study examines the translation strategies used to render Thai cultural contexts in the French version of *Le Bonheur de Kati*, using the English relay translation as an additional reference point to trace cultural shifts in the French text. The findings show that the French translator employed eight of Mona Baker's strategies for culture-specific items, supplemented by four hybrid variants. Footnotes feature prominently throughout — an approach that, while atypical in literary translation due to its disruption of narrative flow, is deemed appropriate for a young readership unfamiliar with Thai culture, allowing cultural context to be conveyed with greater clarity. This reflects the inherently bicultural nature of translation as described by Fortunato Israël, and underscores cultural distance as a key factor shaping the translator's choices, always with the target readers' linguistic and cultural frame of reference in mind.

1. บทนำ

หากพิจารณาการแปลตามแนวทางของทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย (Théorie interprétative de la traduction) ของดานิกา เซเลสโกวิตช์ (Danica Seleskovitch) และมารีอานน์ เลเดแรร์ (Marianne Lederer) แล้ว การแปลตัวบทวรรณกรรมและการแปลข้อเขียนทั่วไปจะอาศัยหลักการเดียวกันคือการถ่ายทอดความหมายหรือเนื้อหาของต้นฉบับและเจตนาของผู้เขียนไปสู่บทแปลในอีกภาษาหนึ่งในระดับวาทกรรม (discours) ผ่านกระบวนการทำงานหลัก 3 ขั้นตอนคือ การทำความเข้าใจต้นฉบับ (compréhension) การผละจากรูปแบบภาษาต้นฉบับ (déverbalisation) และการถ่ายทอดความหมายสู่บทแปลในภาษาปลายทาง (reverbalisation) แต่มีความแตกต่างกันตรงที่การแปลตัวบทวรรณกรรมจะให้ความสำคัญแก่การสร้างสุนทรียภาพและผลกระทบทางอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้อ่านในภาษาปลายทางให้ทัดเทียมกับต้นฉบับด้วยอัจฉริยภาพและจินตนาการสร้างสรรค์ทางภาษาของนักแปล (Israël, 2024a, pp. 130-131; 2024b, pp. 108-118) นพพร ประชากุลได้อธิบายคุณสมบัติของตัวบทวรรณกรรมในมุมมองทางการแปลไว้ดังนี้

> "มิติทางศิลปะของเนื้อความบทวรรณกรรมประกอบสร้างขึ้นด้วยชั้นเชิงและจุดหมายทางสุนทรียะ ไม่ว่าจะเป็นในแง่เนื้อหา สไตล์ หรือผลทางอารมณ์ความรู้สึก ถ้อยคำในวรรณกรรมสัมพันธ์กับครรลองของขนบและความเชื่อ และ

> เนื้อความในบทวรรณกรรมมิได้ขึ้นต่อความเป็นจริงในโลกจริง ๆ หากแต่อ้างอิงถึงความเป็นจริงในโลกของศิลปะ” (นพพร ประชากุล, 2539, น.197)

นอกจากตัวบทวรรณกรรมจะมีความต่างจากตัวบททั่วไปหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่าตัวบทเชิงปฏิบัติ (texte pragmatique) ในเชิงสุนทรียภาพแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวบทวรรณกรรมยังมีความโดดเด่นกว่าในด้านการนำเสนอบริบทด้านวัฒนธรรมอีกด้วย กล่าวคือ วรรณกรรมจะถ่ายทอดเรื่องราวของชีวิตตัวละครในมิติวัฒนธรรมและสถานการณ์อันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา ชาติพันธุ์ ถิ่นฐานที่อาศัย ชีวิตความเป็นอยู่ หน้าที่การงาน คติความเชื่อ จารีตประเพณี ไปจนถึงระบบสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ตามแต่ผู้ประพันธ์จะกำหนด เพื่อเป็นองค์ประกอบด้านศิลปะการประพันธ์ในการขับเคลื่อนเรื่องราวและการกระทำของตัวละครที่จะสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ แก่นเรื่องและแนวคิดสำคัญของบทประพันธ์ ดังนั้นผู้อ่านวรรณกรรมแปลจะได้รับทั้งอรรถและรสของวรรณศิลป์ในงานประพันธ์ไปพร้อม ๆ กับการได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน วิทย์ ศิวะศริยานนท์ ได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า

> “การแปลบทวรรณกรรมต้องใช้ภาษาที่สละสลวยและมีวาทศิลป์ตามแบบของวรรณคดี (...) ผู้แปลไม่เพียงต้องรักษาความหมายให้ตรงกับต้นฉบับมากที่สุดเท่านั้น ยังจะต้องรักษาจินตภาพ เสียงและรสของคำให้ตรงกับต้นฉบับอีกด้วย (...) การแปลวรรณคดีเป็นการขยายวงความรู้ ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของประชาชาติเป็นอย่างยิ่ง เป็นการถ่ายเททางปัญญาและความรู้สึกที่ไม่มีอะไรเปรียบ” (วิทย์ ศิวะศริยานนท์, 2533, น. 22)

นวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *ความสุขของกะทิ* ของงามพรรณ เวชชาชีวะ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2546 และได้รับการแปลและจัดจำหน่ายให้ผู้อ่านต่างประเทศได้สัมผัสวิถีชีวิตชนบทไทยในหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ นับเป็นงานประพันธ์ที่มีความโดดเด่นมากทั้งในแง่ของศิลปะการประพันธ์และในด้านแนวคิดเนื้อหาสาระเชิงสังคมวัฒนธรรมที่จรรโลงใจ จนได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2549 ดังความในประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลตอนหนึ่งว่า

> “*ความสุขของกะทิ* เป็นงานศิลปะที่สร้างสรรค์องค์ประกอบอย่างหมดจดงดงาม สื่อแนวคิดที่เป็นที่เข้าใจได้สำหรับคนอ่านหลากหลายไม่ว่าอยู่ในวัยใดและวัฒนธรรมใด เสน่ห์ของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่กลวิธีการเล่าเรื่องที่ค่อย ๆ เผยปมปัญหาทีละน้อย ๆ ผ่านมุมมองของตัวละครเอก ด้วยภาษารื่นรมย์ แฝงอารมณ์ขัน

> สอดแทรกความเข้าใจชีวิตที่ตัวละครได้เรียนรู้ไปตามประสบการณ์ ความสะเทือนอารมณ์จะค่อย ๆ พัฒนาและดิ่งลึกในห้วงนึกคิดของผู้อ่าน นำพาให้ผู้อ่านอิ่มเอมกับรสแห่งความโศกอันเกษมที่ได้สัมผัสประสบการณ์ของชีวิตเล็ก ๆ ของเพื่อนมนุษย์คนหนึ่ง" (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2562, คำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์)

วาณิช จรุงกิจอนันต์ (2547, น. 77) ได้แสดงทัศนะในทิศทางเดียวกันว่าเป็นผลงานที่งดงามและสะอาดสะอ้าน อ่านแล้วกินใจและจับใจ มีวิธีการนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจมาก แตกต่างจากนวนิยายเรื่องอื่น ๆ เพราะแบ่งเป็นตอนสั้น ๆ และมีชื่อตอนและตามด้วยคำถามคำพูด หรือคำแสดงความรู้สึกของเด็กหญิงกะทิ ทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสังเกตของวัลยา วิวัฒน์ศร (2549a, น. 91; 2549b, น. 114) ในเรื่องกลวิธีการดำเนินเรื่องของผู้ประพันธ์ที่จัดวางไว้อย่างแยบยลผ่านการแบ่งบทและเนื้อความให้จบในแต่ละบท ข้อนี้ทำให้ผู้แต่งสามารถ "เล่น" กับการข้ามมิติสถานที่และมิติเวลาในเรื่องได้ เนื้อเรื่องจึงมีพลวัตชัดเจน มีการเปลี่ยนสถานที่ตามการแบ่งภาคในเรื่องอยู่ 3 สถานที่ ได้แก่ บ้านริมคลอง บ้านชายทะเล บ้านกลางเมือง ก่อนจะจบที่การกลับไปยังบ้านริมคลอง (บ้านทรงไทย) ในบทสุดท้าย ผู้อ่านจะได้รู้จักเด็กหญิงกะทิในสิ่งแวดล้อมหลากหลายตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และค่อย ๆ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครทีละเล็กทีละน้อยว่าเด็กหญิงกะทิอายุเท่าไร อาศัยอยู่ที่ไหน เป็นลูกเต้าเหล่าใคร พร้อม ๆ ไปกับที่ตัวละครเอกเองก็จะค่อย ๆ เรียนรู้โลกและรู้จักตนเองในคราวเดียวกัน

แก่นเรื่องความรักความผูกพันระหว่างแม่และลูก และการค้นหาความสุขที่แท้จริงของตนเองในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงมีความโดดเด่นมากด้วยวิธีการเล่าเรื่องดังกล่าวในลักษณะ "การเล่นเจ้าล่อเอาเถิด" (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2549c, น. 90) ระหว่างผู้แต่งและผู้อ่าน โดยที่ผู้อ่านจะเป็นผู้สร้างความหมายจากข้อมูลที่ผู้แต่งซ่อนไว้ตลอดทั้งเรื่องผ่านสิ่งของหรือสถานที่ต่าง ๆ อันเป็นชื่อบทผสานกับคำพูดหรือความรู้สึกของกะทิที่อยู่ในบรรทัดถัดมาจากชื่อบท ลักษณะเด่นของบริบทด้านวัฒนธรรมในการเล่าเรื่องนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของนุชารัตน์ มุงคุณ และอรทัย เพียยุระ (2564, น. 281-282) ที่เสนอว่า *ความสุขของกะทิ* มีกลวิธีการเชื่อมโยงผู้หญิงกับธรรมชาติโดยการใช้สัญญะ บทบาทของสิ่งแวดล้อมรอบตัวละครล้วนแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้แก่เรื่อง

บริบทวัฒนธรรม ธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงเป็นกลไกที่กำหนดกรอบการดำเนินเรื่องและความหมายของเรื่อง เนื้อเรื่องประกอบด้วย 26 บทไม่รวมบทส่งท้ายแบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ ในส่วนที่ 1 มีบทย่อย 9 บท (บทที่ 1-9) ฉากชีวิตบ้านสวนริมคลอง เสียงกระทะกับตะหลิว และข้าวปลาอาหาร แสดงให้เห็นความผูกพันของกะทิกับตายายที่เลี้ยงกะทิมาตั้งแต่เด็ก ๆ เมื่อแม่นำกะทิมาฝากไว้และไม่ได้กลับมาอีก แม้จะมีความน้อยเนื้อต่ำใจระคนความคิดถึงและ

ความสงสัยถึงสาเหตุที่แม่หายไปอยู่บ้าง แต่ความสุขสงบของท้องถิ่นและความรักความเมตตาที่ตายายรวมทั้งเพื่อนบ้านในชุมชนมีให้ก็ช่วยเติมเต็มความสุขให้กะทิ ฉากเปลี่ยนมาในส่วนที่ 2 ซึ่งเกิดขึ้น ณ บ้านชายทะเล ประกอบด้วย 9 บท (บทที่ 10-18) กะทิได้พบกับแม่และได้ทราบถึงอาการป่วยของแม่ที่ยากจะรักษาได้ ณ ที่นี้ กะทิได้เข้าใจความรักอันมหาศาลที่แม่มีต่อกะทิ และได้เรียนรู้ความโศกเศร้าที่ธรรมชาติมอบให้มนุษย์เมื่อแม่เสียชีวิต ธรรมชาติแวดล้อมทั้งต้นไม้ ดอกไม้และสัตว์ในชื่อบทต่างบ่งบอกอารมณ์ในใจของกะทิในเวลานั้น ในส่วนที่ 3 ซึ่งมี 8 บท (บทที่ 20-26 และบทส่งท้าย) นั้น หกบทแรก (บทที่ 20-25) ดำเนินเรื่อง ณ บ้านกลางเมือง ชื่อบทซึ่งประกอบด้วยวัตถุต่าง ๆ เช่น พวงกุญแจ ลิ้นชัก กระเป๋าเดินทาง กระจกเงา ชิงช้า ชี้ชวนให้กะทิได้ค้นพบความทรงจำที่แม่เก็บไว้ ได้รู้จักแม่ในวัยสาวว่าเป็นผู้หญิงเก่งแค่ไหน และที่สำคัญได้ปลดเปลื้องปริศนาคาใจเมื่อได้รู้ว่าผู้เป็นพ่อของตนนั้นเป็นชาวพม่าอาศัยอยู่ที่อังกฤษ และสุดท้ายในบทที่ 26 บ้านทรงไทย กะทิได้เลือกที่จะกลับไปใช้ชีวิตอยู่กับตายายที่บ้านริมคลอง และเข้าใจว่าความสุขของตนเองคืออะไรและอยู่ที่ใด

เมื่อพิจารณาการดำเนินเรื่องทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่าบริบทวัฒนธรรมที่แวดล้อมมีอิทธิพลมากต่อการเรียนรู้ชีวิตของเด็กหญิงกะทิ การดำเนินเรื่องด้วยการเริ่มจากบ้านริมคลองพร้อมเสียงกระทะและตะหลิวของยาย ผ่านทั้งคลื่นทะเลและสังคมเมืองอันวุ่นวาย แล้วจึงวกกลับมาจบลงที่จุดเริ่มต้นพร้อมกับเสียงอุปกรณ์ทำครัวอันเดิม สะท้อนให้เห็นเส้นทางการแสวงหาความจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตนเองของกะทิที่หายไป เพื่อจะได้กลับมาเป็นกะทิคนใหม่ที่เติบโตแข็งแกร่งขึ้น เข้าใจตนเองและรู้จักเติมเต็มความสุขให้ครบรอบวงโคจรของเส้นทางชีวิตตนเองในชนบทไทย ที่ ๆ เป็นบ้านที่แท้จริงของกะทิซึ่งอวบอวลไปด้วยความรักความปรารถนาดีของคนรอบข้าง จิรวัฒน์ เพชรรัตน์ (2556, น. 36-37) ให้ทัศนะในประเด็นนี้ว่าค่านิยมในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่อง *ความสุขของกะทิ* โดดเด่นมากที่สุดในบรรดานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วง พ.ศ. 2549-2561 สะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยอย่างเด่นชัด

ดังนั้นเมื่อนวนิยายเรื่องนี้ได้รับการแปลผ่านภาษาที่สองคือภาษาอังกฤษและตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศส ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าผู้อ่านฉบับภาษาฝรั่งเศสจะได้รับรู้เรื่องราวชีวิตของเด็กหญิงกะทิในชนบทผ่านการถ่ายทอดภาพสังคมวัฒนธรรมไทยของผู้แปลด้วยวิธีการใดบ้าง เมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย ในฉบับภาษาฝรั่งเศสมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ผู้แปลพบอุปสรรคทางภาษาในการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บริบทวัฒนธรรมในภาษาปลายทางมีผลต่อการถ่ายทอดอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากลวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในงานแปลวรรณกรรม *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศสกับต้นฉบับภาษาไทย

2.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยจากต้นฉบับภาษาไทยผ่านภาษาที่สอง (ภาษาอังกฤษ) ไปสู่บทแปลภาษาฝรั่งเศส

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 การแปลวรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ใหม่จากต้นฉบับที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างสรรค์ไว้ ผู้แปลจึงต้องใช้ความสามารถในการถ่ายทอดและความคิดสร้างสรรค์ในการสื่อสารทั้งอรรถรสและสุนทรียภาพของต้นฉบับให้ปรากฏในภาษาปลายทาง

3.2 ผู้แปลงานวรรณกรรมคำนึงถึงผู้อ่านในภาษาและวัฒนธรรมปลายทางโดยสรรหากลวิธีการแปลหลากหลายรูปแบบเพื่อถ่ายทอดภาพวัฒนธรรมต้นฉบับให้ใกล้เคียงที่สุด

3.3 ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสประสบปัญหาในการแปลบริบทวัฒนธรรมผ่านภาษาที่สอง (ภาษาอังกฤษ) มากกว่าผู้แปลภาษาอังกฤษที่แปลจากต้นฉบับภาษาไทย เนื่องจากมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยไม่เทียบเท่าผู้แปลภาษาอังกฤษ จึงทำให้บทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสมีแนวโน้มที่จะคลาดเคลื่อนจากบริบทวัฒนธรรมไทยในต้นฉบับมากกว่าฉบับแปลภาษาอังกฤษ

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 ศึกษาต้นฉบับภาษาไทยของนวนิยาย *ความสุขของกะทิ* กับฉบับแปลภาษาอังกฤษและฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส

4.2 ศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแปลวรรณกรรมและการถ่ายทอดวัฒนธรรมในงานแปล

4.3 ศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการแปลวัฒนธรรมไทยที่พบในบทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย โดยใช้ฉบับแปลภาษาอังกฤษเป็นฐาน

4.4 สรุปผลการวิเคราะห์และอภิปรายผล

5. ขอบเขตงานวิจัย

ตัวบทหลักที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาในงานวิจัยนี้คือนวนิยายเรื่อง *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส เพื่อวิเคราะห์การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย เนื่องจากฉบับภาษาฝรั่งเศสแปลจากภาษาอังกฤษ ฉบับภาษาอังกฤษจึงเป็นตัวบทรองที่นำมาศึกษาเพื่อใช้เป็นตัวบทอ้างอิง (reference) ประกอบการอธิบายความแตกต่างที่พบระหว่างฉบับภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส

5.1 ฉบับภาษาไทย: *ความสุขของกะทิ* ของงามพรรณ เวชชาชีวะ (2549)

5.2 ฉบับภาษาฝรั่งเศส: *Le Bonheur de Kati* ของ Jane Vejjajiva แปลจากภาษาอังกฤษโดย Alice Marchand (2006)

5.3 ฉบับภาษาอังกฤษ: *The Happiness of Kati* ของ Jane Vejjajiva แปลจากภาษาไทยโดย Prudence Borthwick (2006)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เป็นแนวทางในการศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมในงานแปลวรรณกรรมจากภาษาไทยไปสู่ภาษาฝรั่งเศส

6.2 เป็นข้อมูลในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาการแปลเพื่อให้ผู้แปลได้ตระหนักถึงความแตกต่างด้านวัฒนธรรมที่เป็นประเด็นสำคัญในการทำงานแปล และสามารถเลือกกลวิธีการแปลที่เหมาะสมได้

7. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 ทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมายและการแปลวรรณกรรม

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมายในการดำเนินการวิจัย เพราะนำเสนอภาพของการแปลในฐานะที่เป็นกระบวนการสื่อสารประเภทหนึ่ง ผู้แปลในฐานะผู้ส่งสารจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะส่งสารหรือความหมายของต้นฉบับไปยังผู้อ่านหรือผู้รับสารปลายทางที่อยู่ในอีกภาษาและวัฒนธรรมให้ได้ทัดเทียมกันมากที่สุด (Lederer, 2015; Seleskovitch & Lederer, 2014) ฟอร์ตูนาโต อิสราแอล (Fortunato Israël) (2024b, p. 116) ศาสตราจารย์ด้านการแปลศึกษาโดยเฉพาะการแปลวรรณกรรมได้สรุปแนวทางในการแปลวรรณกรรมตามทฤษฎีดังกล่าวไว้ดังนี้

> "ตามทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย ความสามารถและความคิดริเริ่มของผู้แปลในการใช้ภาษาให้สอดคล้องกับอัจฉริยลักษณ์ของภาษาเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญ อันที่จริงถ้าจะมุ่งสร้างบทแปลให้มีอรรถรสทัดเทียมกับต้นฉบับแล้ว กระบวนการแปลวรรณกรรมก็เท่ากับกลายเป็นกระบวนการสร้างสรรค์เหมือนกัน ในการที่จะสื่ออรรถให้ได้รส ขั้นแรกจะต้องกลั่นกรองเอาลักษณะเฉพาะในแง่การใช้ภาษาของผู้แต่งออกมาจากข้อกำหนดทั่วไปของภาษานั้น ๆ ต่อจากนั้น เมื่อแน่ใจว่าผู้แต่งมีแนวการใช้ภาษาเฉพาะตนอย่างไรแล้ว จึงค่อยพิจารณากำหนดว่าแนวการใช้ภาษานั้นมีบทบาทอย่างไรในโครงสร้างรวมของงานประพันธ์ และในขั้นสุดท้าย ก็เลือกสรรวัตถุดิบจากขุมคลังทางภาษาและวัฒนธรรมของผู้อ่านเป้าหมายมาประสมประสานกันเข้าเป็นผลงาน ซึ่งกอปรด้วยความหมายรวมและรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กันเท่าเดิมและทำให้ผู้อ่านเป้าหมายได้รับผลกระทบทางอารมณ์เหมือนกับที่ผู้อ่านในภาษาต้นฉบับได้รับ" (จิระพรรษ์ บุณยเกียรติ และคณะ, 2540, น. 105)

7.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมในงานแปล

นักวิชาการด้านการแปลศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างพิจารณาว่าวัฒนธรรมที่แตกต่างเป็นปัญหาสำคัญมากที่สุดปัญหาหนึ่งในการแปล เพราะการแปลครอบคลุมการถ่ายทอดโลกทัศน์ วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี ผ่านภาษาของมนุษย์ที่แตกต่างกัน (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2567; สัญฉวี สายบัว, 2564; สิทธา พินิจภูวดล, 2564; สุพรรณี ปิ่นมณี, 2562; Baker, 2011; Israël, 2024a; Larson, 1984; Lederer, 2015; Newmark, 1988; Snell-Hornby, 1988) มารีอานน์ เลเดแรร์ (2015, pp. 102-103) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมในการทำงานของนักแปลว่า นอกเหนือจากทักษะด้านภาษาในต้นฉบับและฉบับแปลที่ดีแล้ว ผู้แปลจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมของทั้งสองภาษาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเวลาที่จะต้องแปลงานวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม หากเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมที่เป็นสากลแล้ว ผู้อ่านปลายทางก็คงจะเข้าใจได้ไม่ยาก แต่หากเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะในวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ผู้แปลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีการที่จะช่วยเสริมให้ผู้อ่านปลายทางเข้าใจโลกที่แตกต่างไปจากของตน ทั้งนี้ผู้แปลควรทำเท่าที่จำเป็นเพื่อไม่ให้อัตลักษณ์การประพันธ์ของต้นฉบับเสียไป ฟอร์ตูนาโต อิสราแอล (2024a, p. 135) ให้ความเห็นเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่าการถ่ายทอดบริบทด้านวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องกระทำการแปลในระดับวาทกรรม ไม่ใช่ในระดับภาษาเพราะไม่มีทางที่จะหาคำศัพท์ที่ตรงกันแสดงสิ่งที่มีเหมือนกันได้ทุกสิ่งในทั้งสองภาษา ดังนั้นนักแปลจึงจำเป็นต้องหาวิธีการสื่อความหมายและถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างประเทศที่เหมาะสมสารพัดวิธี ตั้งแต่การยืมคำศัพท์

ไปจนถึงการละลักษณะด้านวัฒนธรรมบางประการที่ไม่ได้มีผลกระทบต่อศิลปะการประพันธ์ของเรื่องและไม่ทำให้บริบทวัฒนธรรมในต้นฉบับเสียไป ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ประเภทและจุดมุ่งหมายของตัวบทต้นฉบับ ลักษณะและบทบาทของบริบทวัฒนธรรมที่ปรากฏในต้นฉบับ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบทด้านภาษาและวัฒนธรรมของผู้อ่านปลายทาง จากกระบวนการข้างต้นนี้จึงอาจพิจารณาได้ว่างานแปลวรรณกรรมนับเป็นตัวบทมีลักษณะ “ควบสองวัฒนธรรม” เป็นจุดประสานให้โลกที่แตกต่างกันสองโลกได้มาพบกัน โดยที่ต้องรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมต้นทางให้ไปสู่ผู้อ่านบทแปลด้วยกระบวนการทางภาษาและวัฒนธรรมปลายทางที่เหมาะสม

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาการแปลวรรณกรรมเรื่อง *ความสุขของกะทิ* เป็นภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาในฉบับภาษาอังกฤษ (ปทมา อัตนโถ, 2553; วิภาวี วงศ์สวรรค์ และคณะ, 2551; วิมลวรรณ อังสุวรรณ, 2550) และภาษาเยอรมัน (ถนอมนวล โอเจริญ, 2551) แต่ยังไม่มีการศึกษาในฉบับภาษาฝรั่งเศส ทั้งนี้พบว่าผู้แปลในทั้งสองภาษาข้างต้นพยายามถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมไทยด้วยกลวิธีอันหลากหลาย

สำหรับฉบับภาษาอังกฤษ วิภาวี วงศ์สวรรค์ และคณะ (2551) เน้นการศึกษาการวิจารณ์งานแปล *ความสุขของกะทิ* ตามแนวคิดของปีเตอร์ นิวมาร์ค (Peter Newmark, 1988) เพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการทำงานแปลไปจนถึงการประเมินการแปลและอนาคตของงานแปล คณะผู้วิจัยนำเสนอกลวิธีการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้โดยอาศัยแนวคิดของ โมนา เบเกอร์ (Mona Baker, 2011) เป็นหลัก ตั้งแต่การใช้คำยืม หรือ การใช้คำยืมกับคำอธิบาย การถอดความ การใช้คำที่มีความหมายเจาะจง การใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับ การละ การใช้คำจำกลุ่มและการแทนที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาก่อนหน้าของวิมลวรรณ อังสุวรรณ (2550) งานวิจัยของปทมา อัตนโถ (2553) ศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน แต่เน้นในเรื่องการถ่ายทอดลักษณะความเป็นไทยในบทแปลที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาแก่ผู้อ่านปลายทางเทียบเคียงได้กับผู้อ่านต้นฉบับหรือ equivalent effect ตามแนวคิดของปีเตอร์ นิวมาร์ค งานวิจัยของปถมา อัตนโถนี้ได้ศึกษาทั้งการถ่ายทอดวรรณศิลป์ เช่น ภาพพจน์ ชื่อเรื่อง ชื่อตอน คำเฉพาะ และบริบทวัฒนธรรม เช่น ข้าวของเครื่องใช้ การกินอยู่ ความเชื่อและความเป็นอยู่ โดยอาศัยกลวิธีการแปลที่สอดคล้องกับแนวคิดของโมนา เบเกอร์ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น การทับศัพท์ การแปลตรง การแปลโดยใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น การแปลโดยบัญญัติศัพท์ใหม่ การแปลแบบอธิบายเพิ่มเติมสั้น ๆ และอธิบายความยาว

ในฉบับภาษาเยอรมัน ถนอมนวล โอเจริญ (2551) เน้นการวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์ของนักแปลในการถ่ายทอดวรรณศิลป์และบริบทวัฒนธรรมตามแนวคิดของจิริ เลฟวิ (Jiri Levý, 1969) นักวรรณคดีศึกษาชาวสโลวาเกีย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยฉบับภาษาเยอรมันแบ่งกลุ่มบริบทวัฒนธรรมในเรื่องออกเป็น 4 กลุ่ม คือ วิถีชีวิตของ

ชาวบ้าน ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน พืชพันธุ์ไม้และสัตว์ และได้พบกลวิธีในการแปลหลายวิธี ได้แก่ การแปลตามตัวอักษร การอธิบายข้อมูล การตีความและใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทาง การแปลสรุปความโดยรวม การใช้คำศัพท์อื่นมาแทน การปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมปลายทาง การแปลทับศัพท์ และการละทิ้ง ผู้วิจัยยังได้ให้ข้อสังเกตด้วยว่าเมื่อผู้แปลชาวเยอรมันต้องแปลต้นฉบับผ่านภาษาที่สองก็จะประสบปัญหามากกว่าผู้แปลชาวอังกฤษที่แปลจากต้นฉบับภาษาไทย โดยเฉพาะประเด็นด้านวัฒนธรรมไทยบางอย่างที่ผู้แปลชาวเยอรมันอาจจะไม่รู้จักหรือคุ้นเคยจึงเลือกที่จะไม่แปลข้อความบางส่วนไปบ้างเพราะคิดว่าเยิ่นเย้อหรือไม่สำคัญต่อความเข้าใจของผู้อ่านในวัฒนธรรมปลายทาง

หากพิจารณากลวิธีการแปลเป็นภาษาเยอรมันในงานวิจัยของถนอมนวล โอเจริญ จะพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดของโมนา เบเกอร์ (2011, pp. 23-44) ซึ่งเป็นการจำแนกที่ค่อนข้างละเอียดและครอบคลุม สอดคล้องกับแนวทางแก้ปัญหาการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมตามทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย 4 แนวทางอันได้แก่ การปรับแปลง (adaptation) การหาคำอื่นมาแทน (conversion) การอธิบายความ (explicitation) และการหาคำในวัฒนธรรมปลายทางมาแทน (ethnocentrisme) (Lederer, 2015, pp. 102-106)

ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยฉบับภาษาอังกฤษ 2 เรื่องแรกนำเสนอกลวิธีการแปลที่ปรากฏในบทแปลในภาพรวมโดยไม่ได้จำแนกประเด็นการถ่ายทอดลักษณะความเป็นไทยเหมือนในงานวิจัยของปทมา อัตนโถ งานวิจัยฉบับภาษาเยอรมันได้ชี้ให้เห็นแนวทางการแปลที่ปรากฏในกลุ่มบริบทด้านวัฒนธรรมทั้งสี่ กล่าวคือ ใช้กลวิธีการแปลโดยการตีความและใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทางเพื่อถ่ายทอดทั้ง 4 กลุ่มบริบทวัฒนธรรม ใช้การสรุปความโดยรวมครอบคลุมใน 3 กลุ่มวัฒนธรรม ใช้การอธิบายข้อมูลซึ่งปรากฏใน 2 กลุ่มวัฒนธรรม ส่วนกลวิธีที่เหลือจะมีความถี่ในการใช้เพียง 1 กลุ่มวัฒนธรรม

จากข้อมูลและข้อสังเกตข้างต้น จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในบทแปล *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศสที่ยังไม่มีการศึกษา เพื่อนำเสนอว่านักแปลสามารถถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมไทยจากต้นฉบับภาษาไทยผ่านภาษาอังกฤษสู่ผู้อ่านฉบับภาษาฝรั่งเศสได้อย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยแล้ว มีแนวโน้มการแปลด้วยวิธีการใด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการแปลเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศอื่น ผู้วิจัยเลือกวิธีการจัดกลุ่มวัฒนธรรมไทยตามที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับแปลภาษาเยอรมันซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมของปีเตอร์ นิวมาร์ค (1988, pp. 95-102) ไว้ 5 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อม (Ecology) เช่น พืช สัตว์ ภูมิประเทศ ฯลฯ วัฒนธรรมเชิงวัตถุ (Material culture) เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย อาหาร ฯลฯ วัฒนธรรมเชิงสังคม (Social Culture) เช่น กิจวัตร การทำงาน การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ วัฒนธรรมเชิงองค์กรทางสังคม

(Social organization) เช่น องค์กรทางสังคม คติ ความเชื่อ ประเพณี ฯลฯ และ อากัปกริยาและนิสัยใจคอ (Gestures and habits) และเพิ่มกลุ่มวัฒนธรรมอีกหนึ่งหัวข้อคือ เครือญาติและคนสนิท ส่วนการจัดประเภทกลวิธีการแปล ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางของโมนา เบเกอร์ ที่จำแนกกลวิธีการแปลบริบทวัฒนธรรมได้ละเอียดครอบคลุมการทำงานของนักแปล และสอดคล้องกับแนวทางแก้ปัญหาการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมตามทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย

8. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาต้นฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมคำศัพท์ที่เกี่ยวกับกลุ่มบริบทวัฒนธรรมไทยทั้ง 5 กลุ่มได้จำนวน 126 คำ ดังนี้

ตารางที่ 1

จำนวนคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย

บริบททางวัฒนธรรมไทย	จำนวน	ร้อยละ
1. วิถีชีวิตชาวบ้าน	49	38.89
2. ที่อยู่อาศัย	17	13.49
3. อาหารการกิน	22	17.46
4. พืชและสัตว์	20	15.87
5. เครือญาติและคนสนิท	18	14.29
รวม	126	100

จากตารางที่ 1 พบว่าคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านอันได้แก่ คติความเชื่อ ประเพณี ข้าวของเครื่องใช้ มีจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 38.89 สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับท้องเรื่องใน *ความสุขของกะทิ* ที่อยู่ในสังคมเกษตรโดยส่วนใหญ่ ตัวละครเอกเช่นกะทิจึงได้เรียนรู้ชีวิตจากวิถีการดำรงชีพของคนในสังคมชนบทที่มีน้ำใจไมตรี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อมั่นในธรรมเนียมประเพณี และได้เลือกเส้นทางเดินที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าในฉบับแปลภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยแล้ว ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลเพื่อถ่ายทอดบริบททางวัฒนธรรมไทยทั้งหมด 12 วิธี ซึ่งเป็นกลวิธีตามแนวคิดของโมนา เบเกอร์จำนวน 8 วิธี และเป็นวิธีที่ผสมผสานต่อยอดจากแนวคิดข้างต้นอีก 4 วิธี ด้วยการเพิ่มคำอธิบายหรือการทำเชิงอรรถ ในรายการลำดับที่ 6, 8, 11, 12 ดังมีรายละเอียดในตารางที่ 2 โดยเรียงลำดับความถี่ที่พบในบทแปลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2

กลวิธีการแปลเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในเรื่อง ความสุขของกะทิ ฉบับภาษาฝรั่งเศส

กลวิธีการแปล	วิถีชีวิตชาวบ้าน	ที่อยู่อาศัย	อาหารการกิน	พืชและสัตว์	เครือญาติและคนสนิท	ความถี่
1. การใช้คำเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทาง	✓	✓	✓	✓	✓	5
2. การใช้คำจำกลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้าง	✓	✓	✓	✓	✓	5
3. การถอดสรุปความโดยใช้คำที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นฉบับ	✓	✓	✓	✓		4
4. การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์ พร้อมคำอธิบายในตัวบท	✓	✓	✓	✓		4
5. การแปลแบบอธิบายความ	✓	✓	✓			3
6. การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์ พร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ	✓	✓				2
7. การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์				✓		1
8. การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมเชิงอรรถ	✓					1
9. การละความ					✓	1
10. การแปลตรงตัว		✓				1
11. การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบท			✓			1
12. การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ	✓					1
รวม	8	7	6	5	3	
ร้อยละต่อจำนวนวิธีการแปลที่ใช้ 12 วิธี	66.67	58.33	50	41.67	25	

ในขั้นต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอและวิเคราะห์กลวิธีการแปลทั้ง 12 วิธีในการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยจะยกตัวอย่างประกอบจากหัวข้อวัฒนธรรมไทยทั้ง 5 ด้านข้างต้นบางหัวข้อที่มีนัยยะทางการแปลเด่นชัด

8.1 การใช้คำเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทาง

การใช้คำเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทางเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้แปลใช้ในการสร้างความเข้าใจภาพของวัฒนธรรมต้นฉบับให้แก่ผู้อ่าน ผู้วิจัยพบการใช้กลวิธีการแปลนี้ในบริบททางวัฒนธรรมทั้ง 5 ด้าน ตัวอย่างที่ 1-3 แสดงให้เห็นวิธีการแปลแบบเทียบเคียงในด้านวิถีชีวิตชาวบ้าน ที่อยู่อาศัย และพืช ตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาไทย:

บางทีก็เป็นพี่ทอง ที่ไหน ๆ ถูกเรียกตัวมา ก็มักลงเอยช่วยยาย<u>สรงน้ำ</u>พระพุทธรูป (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 40)

ภาษาอังกฤษ:

Sometimes Tong helped. He would also help Grandma <u>pour libation water</u> on the Buddha statue. (Vejjajiva, 2006b, p. 30)

ภาษาฝรั่งเศส:

Quelquefois, c'était Tong qui l'assistait. Il aidait aussi grand-mère à <u>verser les libations</u> sur la statue du Bouddha. (Vejjajiva, 2006a, p. 41)

การสรงน้ำในวัฒนธรรมไทยสามารถกระทำได้ทั้งกับบุคคลและวัตถุซึ่งเป็นที่เคารพบูชา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำว่า "สรง" ไว้ว่า "อาบน้ำ, รดน้ำ, (ใช้แก่เจ้านายและพระภิกษุสามเณร), ประพรม เช่น สรงพระบรมอัฐิ" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 1174) ดังนั้นในต้นฉบับภาษาไทย การสรงน้ำพระจึงเป็นการนำน้ำบริสุทธิ์รดหรือประพรมที่องค์พระพุทธรูปเพื่อแสดงการสักการะ ผู้แปลฉบับภาษาอังกฤษพยายามถ่ายทอดลักษณะการแสดงความเคารพบูชาดังกล่าวโดยการหาคำเทียบกับวัฒนธรรมของตนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ด้วยคำว่า libation water คำว่า libation หมายถึงการเทรดน้ำศักดิ์สิทธิ์ซึ่งโดยมากมักจะเป็นเหล้าองุ่นเพื่อแสดงการบูชา (Merriam-Webster, n.d.) สอดคล้องกับคำแปลแบบแปลตรงของภาษาฝรั่งเศส libation ที่บัณฑิตยสภาฝรั่งเศส (Académie française) ได้ให้คำนิยามในทิศทางเดียวกันว่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนาโดยการเทเหล้าองุ่นหรือของเหลวอื่นลงบนพื้นดิน ลงในทะเล หรือลงบนแท่นบูชา เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้ล่วงลับ และคำว่า libation นี้ในรูปพหูพจน์ใช้ในสำนวน "faire des libations" ยังหมายถึงกินเหล้าฉลองแบบหัวราน้ำ (Académie française, n.d.) ซึ่งเป็นการ

ใช้ในความหมายตามบริบท ในประเด็นนี้ แม้ภาพการเทเหล้าองุ่นลงพื้นดินจะแตกต่างจากของไทยที่จะรดบุคคลหรือพระพุทธรูปไปบ้าง แต่จะเห็นได้ว่าผู้แปลทั้งสองภาษาก็พยายามแสดงภาพการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทยไว้ได้ ผู้แปลฉบับภาษาอังกฤษได้เพิ่มคำว่า water เพื่อให้เห็นว่าของเหลวที่ใช้คือน้ำ ในขณะที่ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสที่แปลต่อจากภาษาอังกฤษอาจจะมองเห็นภาพการสรงน้ำพระไม่ชัดเจนเท่า จึงไม่ได้แปลว่า libation d'eau ตามภาษาอังกฤษ หรือแปลว่า verser de l'eau parfumée (รดหรือเทน้ำที่มีกลิ่นหอม) ซึ่งสอดคล้องกับบริบทไทยมากกว่า

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาไทย:

บ้านหลังนี้มีประวัติยาวนาน สร้างตั้งแต่สมัยตาทวด ตาเล่าว่า แต่เดิมเป็นเรือนไทยเต็มรูปแบบ เรียกว่าเรือนหมู่ทรงไทย ใหญ่โต โออ่า งดงาม เป็นที่กล่าวขวัญถึงทั่วทั้งบาง ทุกส่วนสร้างอย่างประณีต มีครบทั้งเรือนนอน เรือนรี เรือนขวาง ตลอดจนเรือนครัวและหอนก (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 112)

ภาษาอังกฤษ:

The house had a long history stretching back to Kati's great-grandfather. Grandpa had told her that once it was an old-fashioned Thai house, big, beautiful, and spacious, renowned throughout the village. It had been carefully built and crafted, complete with sleeping quarters, children's quarters and a lofty hall for receiving guests, a kitchen, and a long gallery in which to hang birdcages. (Vejjajiva, 2006b, p. 107)

ภาษาฝรั่งเศส:

L'histoire de cette maison remontait à l'arrière-grand-père de Kati. Grand-père avait raconté qu'autrefois, c'était une vaste et belle résidence traditionnelle, dont la renommée s'étendait à tout le village. Elle avait été conçue et réalisée avec soin, et rien n'y manquait, depuis les chambres à coucher jusqu'aux appartements des enfants, la grande salle de réception, la cuisine et la longue galerie où l'on suspendait les cages des oiseaux. (Vejjajiva, 2006a, p. 126)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของไทยคือเรือนหมู่ทรงไทยภาคกลางซึ่งแม้แต่ผู้อ่านชาวไทยเองก็ยังไม่ได้คุ้นเคยเสมอไป เพราะเป็นคำที่มีลักษณะการใช้เฉพาะด้าน นววรรณ พันธุเมธา (2544, น. 604) ให้คำอธิบายไว้ว่าเป็นหมู่เรือนไทยหลายหลังซึ่งมีชานเรือนเชื่อมถึงกัน เรือนต่าง ๆ มีวิธีการวางตำแหน่งตามการใช้งานที่แตกต่างกันไป เช่น เรือนรีจะเป็นเรือนที่อยู่เยื้องไปด้านหน้าข้างหอกลางหรือเรือนหลัก ส่วนเรือนขวางจะอยู่ถัดไปจากเรือนรี ปลูกตามแนวขวาง ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์เพื่อขยายพื้นที่

การใช้งานของบ้านเช่นการรับแขก ในบทแปลภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ผู้แปลพยายามรักษาลักษณะโบราณของเรือนไทยไว้โดยใช้คำเทียบเคียงว่า old-fashioned Thai ในภาษาอังกฤษ และคำว่า traditionnelle ในภาษาฝรั่งเศส สำหรับคำว่าเรือนหมู่ ในฉบับภาษาอังกฤษผู้แปลใช้คำเทียบเคียงว่า house แต่ยังไม่อาจแสดงลักษณะการปลูกเรือนชานเป็นหมู่แบบโบราณได้ ในขณะที่ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า résidence ไม่ใช้คำว่า maison (บ้าน) เพื่อให้ภาพที่หรูหราแบบคฤหาสน์ซึ่งจะมีหลังเดี่ยวหรือเป็นหมู่คฤหาสน์ก็ได้ (Le Robert, n.d.) ทั้งนี้ผู้แปลชาวฝรั่งเศสอาจจะพิจารณาจากรายละเอียดพื้นที่ต่าง ๆ ที่ประกอบอยู่กับเรือนหมู่ทรงไทยช่วยด้วย

นอกจากนี้ สำหรับเรือนรีและเรือนขวางนั้น พบว่าผู้แปลใช้วิธีการหาคำเทียบเคียงกับวัฒนธรรมปลายทางเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจการใช้งานของเรือนต่าง ๆ ได้ เช่น เรือนรีที่เป็นเรือนซึ่งปลูกไว้สำหรับเพิ่มพื้นที่เรือนและมักใช้เป็นห้องนอนสำหรับลูกหลาน มีคำแปลภาษาอังกฤษว่า children's quarters หรือในภาษาฝรั่งเศสคือ appartements des enfants ซึ่งแปลว่าห้องพักสำหรับเด็กหลายห้อง ส่วนเรือนขวางที่เป็นพื้นที่ส่วนรวมมักใช้รับแขกและบริวาร ในคำแปลของทั้งสองภาษาก็จะสื่อความหมายหน้าที่การใช้สอยห้องในทิศทางเดียวกันคือห้องโอ่โถงสำหรับรับแขก คือ lofty hall for receiving guests ในภาษาอังกฤษ และ grande salle de réception ในภาษาฝรั่งเศส

ตัวอย่างที่ 3

ภาษาไทย:

ดอกผักบุ้งสีขาวก็ดูสวยดี ตาบอกว่าถ้าเป็นศิลปินมีฝีมือแบบโมเน่ต์ก็จะถ่ายทอดลงบนผ้าใบให้สวยหยด (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 24)

ภาษาอังกฤษ:

The white morning glories were pretty too. Grandpa said if you were an artist like Monet, you could make them just beautiful on canvas. (Vejjajiva, 2006b, p. 14)

ภาษาฝรั่งเศส:

Les nymphéas blancs étaient si jolis aussi. – Si on a le talent de Monet, dit grand-père, on peut en rendre toute la beauté sur une toile. (Vejjajiva, 2006a, pp. 20-21)

ในฉากนี้ตาพายเรืออีแปะพากะทิเที่ยวล่องไปในคลองดูผู้คนและชมธรรมชาติ พายไปจนถึงกอดอกผักบุ้งที่ลอยอยู่ในน้ำ ก็อดที่จะชมความงามของดอกไม้ไม่ได้ถึงขนาดอยากจะวาดภาพเก็บไว้เป็นที่ระลึก เนื่องจากดอกผักบุ้งไม่ใช่พืชที่ผู้แปลชาวอังกฤษและฝรั่งเศสคุ้นเคย ผู้แปลทั้งสองจึงได้ใช้วิธีหาคำเทียบเคียงในวัฒนธรรมของตนเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้สึกถึงความงามของดอกไม้ในคลอง ในฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่า morning glories ซึ่งเป็นพืชในสกุล Ipomoea อยู่ในวงศ์เดียวกับผักบุ้งคือ Convolvulaceae เป็นไม้เลื้อยและมีดอกเป็นรูปแตรสวยเด่นสะดุดตา (Merriam-Webster, n.d.) ข้อที่น่าสังเกตคือดอก morning glories นี้จะเป็นไม้ที่โตบนดิน ไม่ได้

โตได้ในน้ำดังเช่นผักบุ้ง อย่างไรก็ดีผู้แปลก็ได้ใช้วิธีการสร้างสรรค์ภาพของดอกไม้ในภูมิภาคของตนที่ใกล้เคียงกับรูปทรงของดอกผักบุ้งให้ผู้อ่านได้จินตนาการภาพได้ ในฉบับภาษาฝรั่งเศสนั้น ผู้แปลได้ใช้วิธีการเทียบเคียงกับบริบทด้านศิลปะของฝรั่งเศส เพราะเสนอคำแปลคือ nymphéas หรือดอกบัวสายสีขาว (Académie française, n.d.) ซึ่งจะลอยอยู่บนผิวน้ำต่างจากบัวหลวงหรือ lotus ที่จะชูดอกขึ้นพ้นน้ำ เป็นบัวที่พบได้ตามหนองบึงในฝรั่งเศส และเมื่อพูดถึงดอก nymphéa แล้วคนฝรั่งเศสจะนึกถึงชุดภาพวาดเหล่าดอกบัวสายประมาณ 250 ภาพชื่อว่า *Les Nymphéas* ของจิตรกรฝรั่งเศสชื่อดังนามว่าโกลด โมเนต์ (Claude Monet, 1840-1926) เมื่อต้นฉบับกล่าวว่าตาชื่นชมฝีมือวาดภาพของจิตรกรโมเนต์ด้วยแล้ว ผู้แปลชาวฝรั่งเศสจึงหาวิธีที่จะถ่ายทอดบรรยากาศความงามของดอกไม้ในคลองไทยด้วยภาพของดอกบัวสายที่คนฝรั่งเศสชินตา และส่งเสริมให้เห็นความงามตามธรรมชาติที่เรียบง่ายแต่จับตาน่าประทับใจถึงขนาดที่ต้องใช้ฝีมือการวาดภาพแบบโมเนต์บันทึกภาพความงามนี้ไว้

8.2 การใช้คำจ่ากลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้าง

นอกจากการใช้คำเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทางแล้ว ผู้วิจัยยังพบการใช้คำจ่ากลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้างที่พบได้ในทุกบริบทด้านวัฒนธรรมในการแปล *ความสุขของกะทิ* ด้วย ผู้วิจัยพบว่าการใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับมักจะช่วยให้ผู้แปลสามารถนำเสนอภาพและกลิ่นอายของวัฒนธรรมต้นทางให้ผู้อ่านบทแปลได้ซาบซึ้ง ตัวอย่างการใช้คำจ่ากลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้างลำดับที่ 4-6 ต่อไปนี้จะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชาวบ้าน อาหารการกิน และสัตว์ (แมลง) ตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 4

ภาษาไทย:

แม่สวดมนต์อยู่ในใจ ทุกคาถาที่ยายเคยสอน เท่าที่นึกได้ (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 67)

ภาษาอังกฤษ:

And in my heart, I prayed every prayer that Grandma had ever taught me, all one I could think of. (Vejjajiva, 2006b, p. 60)

ภาษาฝรั่งเศส:

Et j'ai répété de tout mon cœur chacune des prières que grand-mère m'avait apprises, toutes celles qui me venaient de l'esprit. (Vejjajiva, 2006a, p. 40)

ตอนที่แม่จะพากะทิไปล่องเรือในคลองแต่กลับเกิดพายุฝนขึ้นจนกลัวเรือจะล่ม แม่จึงสวดมนต์คาถาเพื่อขอให้พาลูกรอดพ้นจากสถานการณ์อันเลวร้าย คำว่าคาถาและมนต์ในที่นี้จึงมีความหมายเฉพาะตัวคือเป็นคำเสกที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์หรือคำสวดเพื่อความเป็นสิริมงคล

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 255, 878) เรามักพบว่าคาถาหรือบทสวดจะเป็นภาษาบาลีสันสกฤต หรือมีภาษาไทยผสมสั้นบ้างยาวบ้าง ภาพการสวดมนต์ในบทนี้จึงเป็นความท้าทายอย่างมาก สำหรับผู้แปลทั้งสองภาษาซึ่งได้เลือกวิธีการใช้คำภาษาอังกฤษที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับ เพื่อถ่ายทอดสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และใช้วิธีการถ่ายทอดภาพแบบเดียวกันในภาษาฝรั่งเศสด้วยการแปลตรง ผู้แปลทั้งสองภาษาเลือกใช้คำว่ากล่าวบทสวดสรรเสริญอ้อนวอนอธิษฐานจิตต่อพระผู้เป็นเจ้าเพื่อประทานในสิ่งที่ปรารถนาหรือให้อภัยในบาปที่กระทำ (Merriam-Webster, n.d.; Académie française, n.d.) ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า pray และในภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า prière แม้จะไม่สามารถเก็บลักษณะการพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ นานา ของคนไทยได้อย่างชัดเจน แต่ผู้แปลก็ได้ถ่ายทอดให้ผู้อ่านปลายทางเข้าใจถึงความพยายามของแม่ที่จะหาทางรอดให้แก่ลูกด้วยการสวดมนต์อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือประทานพร สำหรับลักษณะภาษาในมนต์คาถานั้น ผู้อ่านฉบับแปลจะได้รับรู้จากบริบทในย่อหน้าเดียวกันว่าเป็นคำเสกศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ดังตัวอย่างที่ 17

ตัวอย่างที่ 5

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
แกงหมูเทโพ	pork curry	porc au curry
แกงบวด	pumpkin dessert	desserts à la citrouille

จากตัวอย่างที่ 5 พบว่าบทแปลทั้งสองภาษามีลักษณะการใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับภาษาไทย ฉบับภาษาอังกฤษใช้วิธีการแปลโดยใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับ และฉบับภาษาฝรั่งเศสซึ่งแปลจากภาษาอังกฤษใช้วิธีการแปลตรง คำแปลทั้งในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสจะใช้โครงสร้างคำแปลคือ คำบอกประเภทของอาหาร ประกอบกับคำที่บอกวัตถุดิบหลัก และเรียงลำดับคำตามตำแหน่งทางไวยากรณ์ของแต่ละภาษา

สำหรับแกงหมูเทโพ ผู้แปลเลือกใช้คำว่า curry ทั้งในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งเป็นคำบอกประเภทรวม ๆ ของแกงที่มีเครื่องเทศเพื่อถ่ายทอดให้ผู้อ่านบทแปลได้เข้าใจว่าเป็นอาหารที่มีความเผ็ดร้อนแบบเอเชีย และมีวัตถุดิบหลักคือเนื้อหมู หรือ pork ในภาษาอังกฤษ และ porc ในภาษาฝรั่งเศส แม้จะไม่สามารถเก็บลักษณะของแกงเทโพที่ทำจากกะทิ และมีรสชาติและองค์ประกอบของเครื่องแกงแตกต่างจากแกงอื่น ๆ ของไทย เช่น แกงมัสมั่น แกงกะหรี่ และแกงเขียวหวาน

ส่วนแกงบวดนั้น ตามบริบทหมายถึงฟักทองแกงบวดซึ่งเป็นของหวานของไทย ผู้วิจัยพบว่าผู้แปลทั้งสองภาษาเลือกใช้คำว่าของหวาน คือ dessert ในภาษาอังกฤษ และ desserts ในภาษาฝรั่งเศสเพื่อบอกถึงประเภทของอาหาร แล้วจึงขยายด้วยวัตถุดิบหลักคือฟักทอง หรือ

pumpkin ในภาษาอังกฤษ และ citrouille ในภาษาฝรั่งเศส ในกรณีนี้แม้ว่าผู้อ่านปลายทางอาจจะจินตนาการได้ยากว่าอาหารดังกล่าวมีลักษณะการปรุงและรับประทานอย่างไร ประกอบด้วยเครื่องปรุงอื่นอะไรบ้าง เช่น น้ำกะทิ อันเป็นลักษณะเด่นของแกงบวด แต่ผู้อ่านก็พอจะเข้าใจได้ว่าแกงบวดนี้เป็นของหวานพื้นถิ่นที่ทำมาจากพืชผักสวนครัว

ตัวอย่างที่ 6

สัตว์		
ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
จิงโจ้น้ำ	insects	insectes aquatiques

ตัวอย่างที่ 6 แสดงให้เห็นว่าบทแปลทั้งในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมีการใช้คำจำกลุ่มที่มีความหมายกว้างกว่าในต้นฉบับภาษาไทย ภาษาฝรั่งเศสใช้วิธีแปลตรงจากภาษาอังกฤษ *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔* (2554, น. 323) ให้นิยามคำว่า จิงโจ้น้ำ ว่า "ชื่อแมลงพวกมวนในวงศ์ Gerridae หรือ Gerrididae ลำตัวลีบและยาว โดยทั่วไปยาว 1-2 เซนติเมตร มีทั้งพวกที่มีปีกซึ่งอาจสั้นหรือยาว หรือไม่มีปีก (...) ที่ปลายขามีขนละเอียดปกคลุมแน่น สามารถวิ่งไปตามผิวน้ำได้ อาศัยตามแหล่งน้ำต่าง ๆ" ความแตกต่างทางภูมิภาคนี้ทำให้ผู้แปลทั้งสองภาษาใช้คำจำกลุ่มเรียกจิงโจ้น้ำว่าแมลง หรือ insects ในภาษาอังกฤษ และ insectes ในภาษาฝรั่งเศสซึ่งได้ใส่คำขยายว่า aquatiques เพื่อให้เห็นว่าอาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำตามต้นฉบับภาษาไทย แม้ผู้อ่านฉบับแปลจะไม่สามารถจินตนาการได้ว่าจิงโจ้น้ำรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรโดยละเอียด แต่ก็ยังเข้าใจได้ว่าเป็นแมลงตัวเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำลำคลอง โดยอาศัยบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะกะทินั่งเรืออีแปะไปเที่ยวกับตา

8.3 การถอดสรุปความโดยใช้คำที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นฉบับ

เมื่อเปรียบเทียบบทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสกับต้นฉบับภาษาไทยแล้ว พบว่ามีกลวิธีการแปลแบบถอดสรุปความโดยใช้คำที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นฉบับครอบคลุมหลายด้านของวัฒนธรรมไทย ผู้แปลฝรั่งเศสใช้วิธีแปลหลายวิธีจากฉบับภาษาอังกฤษ เช่น แปลตรงตัว ละความ และทับศัพท์ ตัวอย่างที่ 7-9 จะกล่าวถึงบริบทวัฒนธรรม 3 ด้านได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน และพืช

ตัวอย่างที่ 7

ภาษาไทย:

บ้านริมคลองหลังนี้จึงยังมีหน้าจั่วลูกฟัก ไขรากันสาด และปั้นลม (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 113)

ภาษาอังกฤษ:

they have preserved and retained as many of the original features as possible: the ample slanting eaves and carved windbreaks, the gable panelled in a traditional criss-cross pattern. (Vejjajiva, 2006b, p. 107)

ภาษาฝรั่งเศส:

ils s'étaient montrés persévérants et avaient conservé autant que possible les éléments d'origine : les vastes avant-toits en pente, les pare-vent sculptés et les pignons recouverts de croisillons de bois traditionnels. (Vejjajiva, 2006a, p. 126)

ตัวอย่างนี้บรรยายสถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทยภาคกลางซึ่งมีองค์ประกอบทางช่างหลายอย่างเช่น หน้าจั่ว ลูกฟัก ไขรา กันสาด และปั้นลม ผู้แปลภาษาอังกฤษแปลโดยสรุปรวบความไว้ว่า the ample slanting eaves and carved windbreaks, the gable panelled in a traditional criss-cross pattern (ชายคากว้างที่ลาดเอียง และแผงกันลมสลักลวดลาย (ปั้นลม) หน้าจั่วกรุไม้ลายกากบาทไขว้แบบดั้งเดิม) ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสแปลตรงกับภาษาอังกฤษไว้ดังนี้ les vastes avant-toits en pente, les pare-vent sculptés et les pignons recouverts de croisillons de bois traditionnels (ชายคากว้างที่ลาดเอียง แผงกันลมสลักลวดลาย (ปั้นลม) และหน้าจั่วกรุด้วยไม้ลายกากบาทไขว้แบบดั้งเดิม) จากคำแปลจะเห็นได้ว่าส่วนที่มีการแปลแบบสรุปความคือ ไขราและกันสาดซึ่งเป็นส่วนที่ต่อทอดกันตรงหลังคา ด้วยคำว่า ample slanting eaves ในภาษาอังกฤษ และ vastes avant-toits en pente ในภาษาฝรั่งเศส (ชายคากว้างที่ลาดเอียง) เพราะไขราคือส่วนหลังคาที่ทอดยาวยื่นออกไปทางหัวและท้ายเรือน (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2563, น. 21) ส่วนกันสาดคือเครื่องกันแดดและฝนเป็นแผงต่อออกไปจากชายหลังคาเพื่อรับน้ำฝนจากหลังคาให้ไปตกไกลตัวเรือน (*เรื่องเดียวกัน*, น. 14) อีกหนึ่งส่วนที่มีการแปลสรุปความคือ หน้าจั่วและลูกฟักที่เป็นส่วนแผงผนังต่อกัน ด้วยคำว่า gable panelled in a traditional criss-cross pattern ในภาษาอังกฤษ และ pignons recouverts de croisillons de bois traditionnels ในภาษาฝรั่งเศส หมายถึงหน้าจั่วกรุไม้ลายกากบาทไขว้แบบดั้งเดิม ผู้แปลได้รวมเอาส่วนหน้าจั่วซึ่งเป็นแผงรูปสามเหลี่ยม กรุปิดช่องว่างที่ตอนหัวและท้ายเรือน (*เรื่องเดียวกัน*, น. 68) และลูกฟักซึ่งเป็นกระดานแผ่น ใช้กรุทำเป็นฝาเรือน (*เรื่องเดียวกัน*, น. 65) เข้าไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าจะมีรายละเอียดโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมบ้านทรงไทย

ขาดหายไปบ้าง แต่ผู้อ่านบทแปลก็ยังคงจินตนาการภาพโครงสร้างบ้านเรือนไทยโบราณได้จากบทแปลที่เผยให้เห็นองค์ประกอบสำคัญของตัวบ้านอยู่

ตัวอย่างที่ 8

ภาษาไทย:

ลุงสนกำลังทอดแหอยู่ที่ท่าน้ำหน้าบ้าน ท่าทางจะได้ปลาตะเพียนหลายตัว ตาบอกว่าขากลับจะแวะขอปันไปให้ยายแช่น้ำปลาทอดกรอบเป็นอาหารเย็นให้กะทิ (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 23)

ภาษาอังกฤษ:

Uncle Sohn was hauling up his net from the pier in front of his house, and it looked like he had a good catch of *tapean* fish. Grandpa said that on the way home he'd stop and get some for Grandma to marinate in anchovy sauce for Kati's dinner. (Vejjajiva, 2006b, p. 13)

ภาษาฝรั่งเศส:

Oncle Sohn remontait son filet depuis le ponton en face de chez lui ; manifestement, il avait pêché une bonne cargaison de *tapean*. Grand-père lui promit de s'arrêter au retour pour en acheter ; il les ferait frire pour le dîner de Kati. (Vejjajiva, 2006a, pp. 20)

ตัวอย่างนี้พูดถึงวิธีปรุงอาหารของยายด้วยการแช่ปลาในน้ำปลาแล้วเอาไปทอดกรอบเป็นอาหารเย็นให้กะทิ ผู้แปลภาษาอังกฤษแปลสรุปความไว้ว่ายายจะเอาปลา "แช่ในน้ำปลา" (marinate in anchovy sauce) ซึ่งอาจให้ภาพวัฒนธรรมการกินอาหารที่แตกต่างและแปลกสำหรับผู้อ่านเพราะเป็นภาพคนกินปลาดิบแช่ในน้ำปลา อาหารเย็นจึงเปลี่ยนรูปไป ไม่ใช่ของร้อนด้วยการทอด ในขณะที่ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสอาจสังเกตเห็นว่าบทแปลภาษาอังกฤษมีความคลาดเคลื่อน และอาจจะค้นคว้าหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้วจึงถ่ายทอดด้วยการแปลสรุปความว่าเอามาทอดกรอบ หรือ les ferait frire ในภาษาฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าบทแปลสำนวนนี้อาจจะไม่สามารถถ่ายทอดรสชาติเค็มและวิธีการปรุงอาหารชนิดนี้แบบไทยได้ครบทุกขั้นตอน แต่ก็ชี้ให้ผู้อ่านปลายทางเห็นว่าหน้าตาของอาหารมีลักษณะเป็นอย่างไร สอดคล้องกับต้นฉบับภาษาไทย อย่างไรก็ดี หากผู้แปลได้เพิ่มคำแปลว่า il les ferait mariner dans la sauce de poisson avant de les faire frire (นำไปแช่ในน้ำปลาก่อนทอดกรอบ) ผู้อ่านฉบับแปลก็จะได้เข้าใจความของต้นฉบับครบถ้วน ทั้งวิธีการทำ วัตถุดิบ รสและกลิ่นของน้ำปลา อันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของอาหารไทย

ตัวอย่างที่ 9

พืช		
ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
จำปี จำปา	*chempaka*	*chempaka*

ตัวอย่างข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นกลวิธีการแปลแบบสรุปความอย่างชัดเจน ผู้แปลทั้งสองภาษาถ่ายทอดพันธุ์ไม้สองชนิดของไทย ได้แก่ จำปีและจำปา ด้วยการสรุปความเป็นคำเดียว คือ chempaka หรือ จำปา ผู้แปลฝรั่งเศสทับศัพท์คำนี้จากภาษาอังกฤษ คำว่า chempaka เขียนเป็นตัวเอนเพื่อผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยเข้าใจได้ว่าเป็นชื่อเฉพาะ คำนี้หมายถึงต้นจำปาซึ่งเป็นไม้ขนาดใหญ่ไม่ผลัดใบ มักพบในป่าดิบชื้นแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ในวงศ์ของแมกโนเลีย (Magnoliaceae) เช่นเดียวกับจำปี มีชื่อทางการค้าว่า chempaka และชื่อทางวิทยาศาสตร์ที่มาจากชื่อผู้ตั้งชื่อคือ Michelia champaca L. (Organisation internationale des bois tropicaux [OIBT], n.d.) แม้ผู้แปลจะใช้วิธีสรุปความด้วยพืชชนิดเดียวแต่ก็ไม่ได้ทำให้การบรรยายภาพสวนของตาเสียไปเพราะยังคงความเป็นต้นไม้ใหญ่เขตร้อนไว้ได้เหมือนกัน

8.4 การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมคำอธิบายในตัวบท

ในการถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมให้คำอธิบายประกอบมักพบได้บ่อย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รู้จักลักษณะเฉพาะของบริบทวัฒนธรรมต้นทางได้ชัดเจน ผู้วิจัยพบกลวิธีการแปลดังกล่าวในฉบับแปลภาษาฝรั่งเศสเมื่อเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสแปลทับศัพท์และแปลตรงตัวจากภาษาอังกฤษ ตัวอย่างที่ 10-11 ต่อไปนี้จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านและวัฒนธรรมด้านอาหาร

ตัวอย่างที่ 10

ภาษาไทย:

ทั้ง ๆ ที่ตาท้วงว่าคนแถวนี้จะทำบุญใหญ่กันตอน<u>สงกรานต์</u> (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 33)

ภาษาอังกฤษ:

She said it was her New Year offering, even though Grandpa reminded her that, in these parts, people made their big offering at the <u>*Songkran* water festival in April</u>. (Vejjajiva, 2006b, p. 22)

ภาษาฝรั่งเศส:

Elle y tenait même si grand-père lui avait rappelé que dans la région, les gens préparaient leurs plus belles offrandes pour *Songkran*, la fête de l'eau, en avril. (Vejjajiva, 2006a, p. 31)

ในการถ่ายทอดประเพณีสงกรานต์อันเป็นช่วงขึ้นปีใหม่ไทย ผู้แปลทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสเลือกใช้การทับศัพท์ว่า Songkran โดยใช้ตัวอักษรเอนเพื่อให้เห็นความพิเศษของวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของผู้อ่านบทแปลได้เด่นชัดขึ้น ใช้คำอธิบายประกอบในบทแปลเพื่อเสนอมุมมองด้านวัฒนธรรมว่าสงกรานต์เป็นเทศกาลรื่นเริง ด้วยคำในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสตามลำดับว่า festival และ fête มีการเล่นน้ำ ด้วยคำว่า water และ eau และเกิดขึ้นในเดือนเมษายน คือ April และ avril วิธีการนี้ช่วยให้ผู้อ่านได้รับรู้วัฒนธรรมใหม่ตั้งแต่ชื่อเทศกาลไปจนถึงกิจกรรม ความสนุกสนาน และช่วงเวลาจัดเทศกาล

ตัวอย่างที่ 11

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
กะทิ	sweet white coconut milk – called *ka-ti* in Thai	délicieux lait blanc, *ka-ti* en thaï

ในตัวอย่างที่ 11 ผู้แปลทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสใช้การทับศัพท์คำว่ากะทิ คือ ***ka-ti*** โดยทำเป็นตัวอักษรเอนเพื่อให้เห็นว่าเป็นคำต่างประเทศ และขยายความเสริมว่าเป็นคำที่ใช้ในภาษาไทยด้วยคำว่า in Thai และ en thaï พร้อมให้คำอธิบายกะทิว่า sweet white coconut milk (ภาษาอังกฤษ) ซึ่งแปลว่า น้ำนมมะพร้าวสีขาวรสหวาน และ délicieux lait blanc (ภาษาฝรั่งเศส) ซึ่งหมายถึง นมสีขาวรสอร่อย ทั้งนี้ผู้อ่านฉบับภาษาฝรั่งเศสจะเข้าใจดีว่าเป็นน้ำนมที่ได้จากเนื้อมะพร้าวเพราะในข้อความก่อนหน้าในฉบับภาษาฝรั่งเศสผู้แปลได้กล่าวถึงมะพร้าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าคำอธิบายเพิ่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านปลายทางได้รู้จักกะทิว่าในภาษาไทยออกเสียงเรียกกันอย่างไร เป็นของเหลวสีขาว มีไขมันในลักษณะเดียวกับนม และมีรสหวานอร่อย แม้ว่าในภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสจะแสดงรสชาติต่างกันแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกันคือมีรสชาติดีสำหรับทำอาหาร กลวิธีการแปลเช่นนี้เมื่อเพิ่มคำอธิบายแต่พอดีก็ไม่ได้ทำให้อรรถรสของเรื่องในต้นฉบับภาษาไทยเสียไปในการรับรู้ของผู้อ่านฉบับแปล

8.5 การแปลแบบอธิบายความ

ผู้วิจัยพบว่าในฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยมีกลวิธีการแปลแบบอธิบายความหลายแห่ง ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้วิธีแปลตรงตัวจากภาษาอังกฤษและเพิ่มคำอธิบายเล็กน้อย การแปลแบบอธิบายความในตัวอย่างที่ 12-13 ต่อไปนี้จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านและวัฒนธรรมด้านอาหารตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 12

ภาษาไทย:

ห้องพระเป็นอีกห้องหนึ่งที่ยายใช้เวลาในแต่ละวันรองจากห้องครัว (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 39)

ภาษาอังกฤษ:

The shrine room, with its tiers of gold-lacquered tables, was another place Grandma spent a lot of time each day. (Vejjajiva, 2006b, p. 28)

ภาษาฝรั่งเศส:

Grand-mère passait beaucoup de temps, chaque jour, dans la pièce où était installé l'autel, avec ses tables laquées or, disposées en étages. (Vejjajiva, 2006a, p. 39)

ตัวอย่างที่ 12 กล่าวถึงห้องพระในบ้านตายาย ผู้แปลทั้งสองภาษาใช้วลีที่ประกอบด้วยคำนามและส่วนขยายเพื่ออธิบายว่าห้องพระเป็นอย่างไร วลีในภาษาอังกฤษ The shrine room, with its tiers of gold-lacquered tables หมายความถึง ห้องคล้ายศาลเจ้าที่มีโต๊ะเคลือบทองซ้อนกันเป็นชั้น ส่วนในภาษาฝรั่งเศสก็ถ่ายทอดภาพออกมาในลักษณะเดียวกันคือ la pièce où était installé l'autel, avec ses tables laquées or, disposées en étages หมายถึงห้องที่ประดิษฐานแท่นบูชาพร้อมด้วยโต๊ะเคลือบทองวางซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แม้ภาพห้องพระในฉบับแปลทั้งสองภาษาจะต่างกันไปบ้างในในลักษณะที่เป็นศาลเจ้ากับห้องที่มีแท่นบูชาแต่ก็ไม่ได้ตัดทอนความเข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลเกี่ยวกับห้องพระซึ่งเป็นสถานที่ประกอบกิจวัตรในพระพุทธศาสนาของยายในทุกวันและมีชุดโต๊ะหมู่บูชาเรียงลดหลั่นกันไป

ตัวอย่างที่ 13

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
ไข่พะโล้สีน้ำตาลเข้มเข้าน้ำเข้าเนื้อ	boiled eggs, rich brown because they'd soaked up the aniseed gravy overnight	œufs durs, d'un brun chaud parce qu'ils avaient mariné dans la sauce anisée toute la nuit.

ในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านอาหาร เมื่อกล่าวถึงไข่พะโล้สีน้ำตาลเข้มเข้าน้ำเข้าเนื้อ ผู้แปลทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสอธิบายความไปในทำนองเดียวกันตามลำดับโดยใช้คำว่า boiled eggs กับ œufs durs เพื่อบอกลักษณะของไข่ว่าเป็น "ไข่ต้ม" ที่มีสีน้ำตาลเข้ม rich brown หรือสีน้ำตาลแดง brun chaud และบอกสาเหตุว่าทำไมจึงมีสีเช่นนั้นในภาษาอังกฤษว่า because they'd soaked up the aniseed gravy overnight (เนื่องจากไข่ซึมซับน้ำซอสเข้มข้นปรุงด้วยโป๊ยกั๊กตลอดทั้งคืน) และในภาษาฝรั่งเศสว่า parce qu'ils avaient mariné dans la sauce anisée toute la nuit (เนื่องจากไข่แช่อยู่ในน้ำซอสโป๊ยกั๊กตลอดทั้งคืน) แม้ในบทแปลจะไม่สามารถให้ภาพลักษณะรสชาติหวานเค็มและเครื่องพะโล้ทั้งหมดได้ เช่น อบเชย กานพลู เม็ดผักชี แต่ผู้แปลก็ได้ให้ภาพเครื่องเทศหลักด้วยคำว่า โป๊ยกั๊ก คือ aniseed และ anisée เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่าเป็นวัฒนธรรมด้านอาหารอย่างเอเชียที่นิยมใส่ในน้ำแกงแตกต่างจากวัฒนธรรมของผู้อ่าน

8.6 การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ

ในบทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย พบวิธีการแปลด้วยการใช้คำยืมหรือการทับศัพท์ประกอบคำอธิบายในตัวบทและมีการทำเชิงอรรถไว้ด้านล่างของหน้า ผู้แปลภาษาอังกฤษใช้วิธีการแปลทับศัพท์พร้อมคำอธิบาย ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้วิธีการทับศัพท์ประกอบกับแปลตรงตัวหรืออธิบายความ และทำเชิงอรรถ กลวิธีการแปลในลักษณะดังกล่าวพบได้ในตัวอย่างที่ 14-15 ต่อไปนี้ที่กล่าวถึงวิถีชีวิตชาวบ้านและท้องถิ่นที่อยู่อาศัยตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 14

ภาษาไทย:

ตายกมือห้าม ถามเรียบ ๆ ว่าจะทำขวัญนาคกันหรืออย่างไร (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 27)

ภาษาอังกฤษ:

Here Grandpa raised his hand to stop the flow of words and asked smoothly if they were planning to conduct the *Kwan Narc* recital, that part of the Buddhist ordination ceremony where the ordinand recalls his debt of gratitude to his mother for conceiving him, bearing him and delivering him. (Vejjajiva, 2006b, p. 17)

ภาษาฝรั่งเศส:

Ici, grand-père leva la main pour interrompre ce flot de paroles et demanda malicieusement s'ils avaient l'intention de réciter le *Kwan Narc** (…)

* Partie cérémoniale d'ordination bouddhiste où le futur moine rappelle sa dette envers sa mère, qui l'a conçu, porté et mis au monde. (Vejjajiva, 2006a, p. 25)

ตัวอย่างข้างบนนี้กล่าวถึงฉากที่ผู้ใหญ่บุญพาลูกบ้านมาหาตาและกล่าวสาธยายคุณความดีของตายืดยาวจนตาต้องสัพยอกว่า “จะทำขวัญนาคกันหรืออย่างไร” การทำขวัญนาคเป็นประเพณีเฉพาะของไทยที่ผู้แปลทั้งสองภาษาตระหนักดีว่าผู้อ่านปลายทางไม่รู้จักอย่างแน่แท้ จึงได้ทับศัพท์คำว่าขวัญนาคด้วยคำว่า *Kwan Narc* ด้วยตัวอักษรเอนเหมือนกันทั้งสองภาษา ในภาษาอังกฤษใช้วิธีการอธิบายความขยายว่า recital, that part of the Buddhist ordination ceremony where the ordinand recalls his debt of gratitude to his mother for conceiving him, bearing him and delivering him ซึ่งหมายถึง การพูดความทรงจำในใจต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในพิธีบวชของศาสนาพุทธ เป็นช่วงเวลาที่ผู้จะออกบวชได้ระลึกถึงหนี้บุญคุณของแม่ที่ตั้งท้อง อุ้มท้อง และคลอดลูกออกมา ในภาษาฝรั่งเศส ผู้แปลถ่ายทอดความตามแบบภาษาอังกฤษ โดยใช้คำว่า réciter (เปล่งวาจาเสียงดังพูดความในใจต่อหน้าผู้คน) ขยาย Kwan Narc ในเนื้อความ แต่ส่วนขยายที่เหลือที่กล่าวถึงการระลึกถึงพระคุณของแม่ในพิธีบวชทั้งหมดนั้น (* Partie cérémoniale d’ordination bouddhiste où le futur moine rappelle sa dette envers sa mère, qui l’a conçu, porté et mis au monde.) ยกมาไว้ในเชิงอรรถ ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะว่าผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสอยากจะรักษาท่วงทำนองอรรถรสการเล่าเรื่องในฉากนี้ให้กระชับตามการสัพยอกของตาที่ใช้ประโยคขนาดสั้นต่อกันคือ “จะทำขวัญนาคกันหรืออย่างไร ร่ายยาวตั้งแต่อยู่ในท้องแม่” ผู้แปลได้ใช้รูปประโยคคำถามโดยตรงของตาถ่ายทอดประโยคที่ 2 ข้างต้นว่า “allaient-ils inclure dans leur panégyrique les neuf mois qu’ils avaient passés dans le ventre de sa mère ?” (พวกเขาจะกล่าวถึงช่วงเวลาเก้าเดือนในท้องแม่อยู่ในคำยกยอนี้ด้วยเลยหรือ) เพื่อสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้อ่านตามคำพูดของตาและได้เรียนรู้เกร็ดวัฒนธรรมไทยไปในคราวเดียวกันจากคำอธิบายสั้น ๆ ในตัวบทและข้อมูลเสริมในเชิงอรรถ

ตัวอย่างที่ 15

ภาษาไทย:

นี่ยังไม่รวมถึงเรื่องที่สาวอยุธยารับรักหนุ่มที่มีวงศ์วานอยู่มัณฑะเลย์ (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 95)

ภาษาอังกฤษ:

not to mention the fact that the girl from Ayutthaya was marrying a boy from Mandalay, cities which in the past had feuded for centuries. (Vejjajiva, 2006b, p. 90)

ภาษาฝรั่งเศส:

sans parler du fait qu’une jeune fille d’Ayuthia épousait un homme de Mandalay*, deux cités rivales qui s’étaient fait la guerre pendant des siècles !

* Ville de Birmanie qui occupa et pilla plusieurs fois sa florissante rivale thaïlandaise, Ayuthia, au cours de l’histoire. (Vejjajiva, 2006a, p. 107)

ในตัวอย่างนี้ ผู้แปลภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสทับศัพท์ชื่อเมืองอยุธยาและมัณฑะเลย์ ด้วยวิธีการของแต่ละภาษาตามลำดับคือ Ayutthaya / Ayuthia และ Mandalay / Mandalay พร้อมอธิบายเสริมว่าทั้งสองเมืองเคยบาดหมางกันอย่างยาวนาน เพื่อให้เห็นว่าเชื้อสายของแม่กะทิที่เป็นคนไทยไม่ลงรอยกับเชื้อสายของพ่อชาวมัณฑะเลย์ ภาษาอังกฤษใช้ว่า cities which in the past had feuded for centuries (เมืองที่ในอดีตเป็นศัตรูกันมาหลายศตวรรษ) และในภาษาฝรั่งเศสคือ deux cités rivales qui s'étaient fait la guerre pendant des siècles (สองเมืองที่เป็นศัตรูกันนี้ทำสงครามกันมาหลายศตวรรษ) ในภาษาฝรั่งเศสได้ทำเชิงอรรถสำหรับเมืองมัณฑะเลย์เพื่อขยายภาพความบาดหมางนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ความว่า * Ville de Birmanie qui occupa et pilla plusieurs fois sa florissante rivale thaïlandaise, Ayuthia, au cours de l'histoire หรือ เป็นเมืองของพม่าที่มายึดครองและปล้นสะดมเมืองคู่แข่งที่รุ่งเรืองของไทยแห่งนี้ [อยุธยา] อยู่หลายครั้ง ผู้แปลชาวฝรั่งเศสน่าจะเข้าใจดีว่าผู้อ่านส่วนใหญ่ของตนเป็นเยาวชนที่อาจจะไม่มีความรู้ประวัติศาสตร์ของภูมิภาคนี้เลย จึงทำเชิงอรรถเพื่อเสริมความเข้าใจการไม่ลงรอยกันด้านเชื้อชาติระหว่างพ่อกับแม่ของกะทิ

8.7 การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์

ในฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบกลวิธีการแปลแบบใช้การทับศัพท์เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ดังตัวอย่างที่ 16 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 16

สัตว์		
ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
ปลาตะเพียน	*tapean* fish	*tapean*

จากตัวอย่างข้างต้น จะพบว่าผู้แปลภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสใช้คำทับศัพท์เรียกปลาตะเพียนว่า tapean เช่นเดียวกันเพื่อให้เสียงที่ได้มีความคล้ายคลึงกับชื่อปลาในภาษาไทย หากแต่ในฉบับภาษาอังกฤษ ผู้แปลได้เสริมคำศัพท์ว่า ปลา หรือ fish ประกอบชื่อปลาด้วยเพื่อให้เข้าใจง่ายได้ยิ่งขึ้น ในขณะที่ฉบับภาษาฝรั่งเศสคงไว้แต่ชื่อปลาเพียงเท่านั้น ในกรณีนี้การใช้คำทับศัพท์นั้นอาจจะพาให้ผู้อ่านบทแปลได้รู้จักว่าปลาชื่ออะไร ซึ่งเป็นชื่อที่ไม่คุ้นเคยเผยให้เห็นถึงสัตว์น้ำที่คนชนบทในดินแดนห่างไกลกินเป็นอาหาร แต่ก็ไม่สามารถจินตนาการอะไรได้มากกว่านี้ ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส ผู้แปลไม่ได้ระบุว่าเป็นปลา แต่อาศัยบริบทในข้อความเดียวกันช่วยให้ผู้อ่านอนุมานได้ เช่นคำว่า filet หรือ แห และคำกริยา pêcher ที่แปลว่า

จับหรือหาสัตว์ในน้ำ ซึ่งมักใช้กับการหาปลา อย่างไรก็ดี ผู้อ่านเยาวชนในฉบับภาษาฝรั่งเศสอาจจะเห็นภาพที่ยังไม่ชัดเจนของ “ตะเพียน” ว่าเป็นสัตว์น้ำประเภทใดกันแน่ แต่ถึงอย่างไรผู้อ่านดังกล่าวก็ยังได้เห็นภาพการดำรงชีพแบบสังคมเกษตร พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ หาสัตว์น้ำในลำคลองเพื่อประทังชีวิต

8.8 การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมเชิงอรรถ

ผู้วิจัยพบว่าในบทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยผ่านภาษาอังกฤษแล้ว มีลักษณะการแปลแบบใช้การทับศัพท์และมีการทำเชิงอรรถประกอบในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังตัวอย่างที่ 17

ตัวอย่างที่ 17

ภาษาไทย:

สวดมนต์แล้วก็อธิษฐาน (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 67)

ภาษาอังกฤษ:

I recited the mantras and I added prayers of my own. (Vejjajiva, 2006b, p. 60)

ภาษาฝรั่งเศส:

J’ai récité les mantras* et j’en ajoutais d’autres que j’inventais.

* Dans l’hindouisme et le bouddhisme, syllabe ou phrase sacrée dotée d’un pouvoir spirituel. (Vejjajiva, 2006a, p. 75)

คำว่า “สวดมนต์” เป็นคำที่พบได้บ่อยใน *ความสุขของกะทิ* แต่มักมีบริบทการใช้ที่แตกต่างกันบ้าง เช่น สวดมนต์ในพิธีกรรมทางศาสนา หรือสวดมนต์ในลักษณะที่เป็นคาถาบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ปรากฏในหัวข้อที่ 8.2 สำหรับการสวดมนต์ในตัวอย่างที่ 17 นี้ เป็นข้อความต่อเนื่องจากตัวอย่างที่ 4 ในสถานการณ์ที่แม่สวดมนต์หลายคาถาขอให้กะทิปลอดภัยจากพายุฝนพัดใส่เรือในคลอง ผู้วิจัยพบว่าในบทแปลภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสใช้คำทับศัพท์ด้วยคำว่า mantras จากคำว่า มนต์ (หรือ มนตรา) ในต้นฉบับภาษาไทย ศัพท์คำว่า mantra นี้ในพจนานุกรมของทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสระบุว่าเป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต หมายถึงคาถาศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธเพื่อเสกให้เกิดพลังอำนาจวิเศษขึ้น (Merriam-Webster, n.d.; Académie française, n.d.) ในฉบับภาษาฝรั่งเศสมีการทำเชิงอรรถไว้ด้านล่างในหน้าเดียวกันกับบทแปลเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านด้วยข้อความว่า Dans l’hindouisme et le bouddhisme, syllabe ou phrase sacrée dotée d’un pouvoir spirituel ซึ่งช่วยขยายความของคำว่า mantras ว่าเป็นเสียงหรือประโยคศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้มีพลังวิเศษตามความเชื่อของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ การใช้คำทับศัพท์พร้อมกับการทำเชิงอรรถในภาษาฝรั่งเศสนี้แม้ว่าจะดูมีความหมายซ้ำซ้อนกัน แต่ก็อาจช่วยให้เยาวชนผู้อ่านบทแปลภาษา

ฝรั่งเศสได้เข้าใจและเห็นภาพการสวดมนต์ด้วยภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อให้พ้นภัยในต้นฉบับภาษาไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะหนังสือ *ความสุขของกะทิ* ตีพิมพ์ในประเภทวรรณกรรมเยาวชน ผู้อ่านวัยเยาว์อาจไม่คุ้นเคยกับคำทับศัพท์ต่างประเทศที่ไกลตัว ผู้แปลจึงเลือกใช้วิธีการทำเชิงอรรถนี้เสริมให้สามารถเข้าใจลักษณะด้านวัฒนธรรมในบทแปลได้ในทันที

8.9 การละความ

การละหรือไม่แปลข้อความจากต้นฉบับภาษาไทยพบได้ทั้งในฉบับภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษในเรื่องการใช้คำเรียกญาติเรียกบุคคลที่มีความสนิทคุ้นเคย ดังตัวอย่างที่ 18 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 18

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
พี่ทอง	Tong	Tong
พี่สดับ	Sadap	Sadap
น้ากันต์	Kunn	Kunn
น้องฎา	Da	Da

จากตัวอย่างที่ 18 คำว่าพี่ น้า และ น้องในภาษาไทยไม่ได้ถ่ายทอดไปในภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส คงไว้แต่ชื่อของตัวละครโดยการทับศัพท์เพียงเท่านั้น ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสใช้วิธีการแปลทับศัพท์จากภาษาอังกฤษอีกทอดหนึ่ง ลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดผ่านภาษาคือสามารถใช้คำเรียกเครือญาติเรียกบุคคลใกล้ชิดเพื่อให้เกียรติและแสดงความสนิทสนมได้ คำว่าพี่นอกจากจะใช้เรียกคนที่ร่วมพ่อแม่เดียวกันและเกิดก่อนแล้ว ยังใช้ในการยกย่องและแสดงความคุ้นเคยกับบุคคลที่อายุมากกว่า และในทำนองเดียวกันคำว่าน้องนอกจากจะใช้เรียกคนที่เกิดทีหลังและร่วมพ่อแม่เดียวกันแล้ว ยังใช้เรียกคนสนิทที่อายุน้อยกว่าได้ด้วย ทั้งสองคำที่ใช้เรียกได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ในขณะที่คำว่าน้านอกจากจะใช้เรียกน้องแท้ ๆ ของแม่ได้ทั้งผู้หญิงและชายแล้ว ยังใช้เรียกคนคุ้นเคยทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่กว่าเราแต่อายุน้อยกว่าแม่ได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าคำว่า "น้ากันต์" ในเรื่องนี้มีการใช้อยู่สองสถานการณ์หลัก ๆ คือ เวลากะทิเรียกเพื่อนสนิทผู้ชายของแม่ที่อายุน้อยกว่า และเวลาที่แม่พูดถึงบุคคลผู้นี้ให้กะทิฟังเพื่อเป็นการย้ำเตือนในเรื่องความสนิทสนมและการให้เกียรติคนผู้นี้แก่กะทิ ผู้แปลฉบับภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสไม่ได้แปลคำเรียกนี้ของไทยมาในบทแปลด้วยคำในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสตามลำดับว่า brother / frère (พี่ชายหรือน้องชาย) uncle / oncle (ลุงหรือน้าชาย) และ sister / sœur (พี่สาวหรือน้องสาว) เพราะในการรับรู้ของผู้อ่านฉบับแปลวัยเยาว์ คำเรียกข้างต้นเหล่านี้ใช้เรียกเฉพาะบุคคลที่ร่วมสายเลือดเดียวกัน และคำว่า brother / frère และ

sister / sœur สามารถใช้เรียกนักบวชในศาสนาคริสต์ได้ด้วยเช่นกัน ผู้แปลทั้งสองภาษาคงไว้เพียงชื่อของตัวละครซึ่งเป็นธรรมเนียมการเรียกบุคคลอื่นในสังคมของภาษาปลายทาง แม้ผู้อ่านจะไม่ได้รับรู้มิติของการเรียกคนสนิทคุ้นเคยด้วยคำเรียกญาติอย่างในภาษาไทย แต่ก็ได้เข้าใจว่าบุคคลดังกล่าวนี้เป็นคนนอกครอบครัวที่สนิทสนมกับกะทิ แม่และตายายตามกรอบภาษาวัฒนธรรมปลายทาง

8.10 การแปลตรงตัว

ในตัวอย่างที่ 19 ต่อไปนี้ ผู้วิจัยพบกลวิธีการแปลตรงตัวในฉบับแปลทั้งสองภาษาเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยในบริบทวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นที่อยู่อาศัย

ตัวอย่างที่ 19

ภาษาไทย:

“เอาช้างมาจากเขาตะเกียบมาฉุดก็ไม่สำเร็จร้อก” ลุงตองทำเสียงสูง (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 72)

ภาษาอังกฤษ:

Even an elephant from Chopstick Mountain couldn’t drag her away from Kati, said Uncle Dong and his voice was shrill. (Vejjajiva, 2006b, p. 66)

ภาษาฝรั่งเศส:

Même un éléphant de la Montagne aux Baguettes ne le ferait pas sortir d’ici ! avait répliqué oncle Dong d’une voix perçante. (Vejjajiva, 2006a, p. 81)

จากตัวอย่างที่ 19 ผู้แปลทั้งฉบับภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสได้ถ่ายทอดคำว่าเขาตะเกียบโดยใช้วิธีการแปลตรงตัวด้วยคำว่า mountain ในภาษาอังกฤษและ montagne ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งแปลว่าภูเขา และ chopstick ในภาษาอังกฤษ และ baguettes ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งแปลว่าตะเกียบ วิธีการแปลตรงตัวเช่นนี้ยังคงกลิ่นอายในท้องถิ่นของต้นฉบับภาษาไทย พอที่จะทำให้ผู้อ่านปลายทางได้สัมผัสกับชื่อสถานที่ไม่คุ้นเคยซึ่งเชิญชวนให้จินตนาการไปว่าเป็นภูเขารูปตะเกียบหรือเต็มไปด้วยตะเกียบซึ่งมีการเลี้ยงช้างก็เป็นได้ แต่ก็ไม่อาจให้ความชัดเจนด้านภูมิศาสตร์ท้องถิ่นได้ว่าเป็นภูเขาสองลูกทางตอนใต้ของหาดหัวหินที่ตั้งอยู่ขนานกันทอดยาวไปสู่ทะเลคล้ายตะเกียบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) อย่างไรก็ตาม คำว่า baguette ในภาษาฝรั่งเศสมี 2 ความหมาย ได้แก่ ตะเกียบ หรือ ขนมปังท่อนกลมขนาดยาวใช้รับประทานเป็นหลักกับอาหารประเภทต่าง ๆ ในบทแปลภาษาฝรั่งเศสไม่มีคำขยายความคำศัพท์นี้เพิ่มเติม เช่น chinoises (เกี่ยวกับประเทศจีน) ซึ่งพอจะทำให้นึกถึงตะเกียบในวัฒนธรรมจีนได้ทันที ผู้อ่านภาษาฝรั่งเศสที่คุ้นเคยกับขนมปังชนิดนี้มากกว่าตะเกียบก็น่าจะเห็นภาพของขนมปังก่อนที่จะเห็นภาพของตะเกียบในขณะที่อ่านนวนิยาย และอาจจะรู้สึกแปลกใจว่าทำไมภูเขา

นี้จึงมีแต่ขนมปังเต็มไปหมด ในกรณีนี้แม้ว่าจะสูญเสียอรรถรสไปบ้างแต่ผู้อ่านบทแปลก็ยังได้สัมผัสภาพภูมิศาสตร์ของชายทะเลไทยที่มีภูเขาริมทะเล

8.11 การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบท

ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่าบทแปลทั้งสองภาษามีลักษณะการใช้การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบทเมื่อเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยในเรื่องการประกอบอาหาร บทแปลภาษาฝรั่งเศสใช้วิธีแปลตรงตัวจากภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างที่ 20 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 20

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส
กระต่ายขูดมะพร้าว	the coconut scraper, known to the villagers as a 'scraping rabbit'	râpe à noix de coco, que les gens du village appelaient « le lapin à râper »

ในตัวอย่างข้างต้น ผู้แปลภาษาอังกฤษใช้วิธีการแปลตรงตัวเพื่อให้เห็นร่องรอยวัฒนธรรมไทยที่เรียกเครื่องมือชนิดนี้ว่ากระต่าย ด้วยการใช้คำว่า rabbit ส่วนภาษาฝรั่งเศสที่แปลต่อมาก็ได้ใช้คำว่า lapin (กระต่ายตัวผู้) ด้วยเช่นกัน ผู้แปลได้ใช้คำว่า scraping ในภาษาอังกฤษ และ râper ในภาษาฝรั่งเศสที่แสดงกริยาการขูด และได้เพิ่มคำอธิบายว่าเป็นเครื่องมือไว้ขูด [scraper (อังกฤษ) / râpe (ฝรั่งเศส)] ลูกมะพร้าว [coconut (อังกฤษ) / noix de coco (ฝรั่งเศส)] ที่คนในท้องถิ่นรู้จักกันดี [known to the villagers as (ภาษาอังกฤษ)] หรือ ที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า [que les gens du village appelaient (ภาษาฝรั่งเศส)] กระต่ายขูดมะพร้าว เพื่อให้ผู้อ่านบทแปลทราบได้ว่าเป็นอุปกรณ์งานครัวไทยสำหรับขูดมะพร้าว มีรูปร่างคล้ายกระต่าย แม้จะมีข้อความเพิ่มเติมเข้ามาบ้าง แต่ก็เป็นข้อความที่สำคัญ วิธีการเช่นนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านบทแปลได้สัมผัสกับภาพงานครัวของไทยได้พอสมควร

8.12 การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ

ในตัวอย่างที่ 21 ผู้วิจัยพบการแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถในฉบับภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยในบริบทวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชาวบ้าน

ตัวอย่างที่ 21

ภาษาไทย:

ตานั่งอ่านหนังสือพิมพ์รออยู่แล้วกับถาดอาหารเหมือนเคย (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2549, น. 13)

ภาษาอังกฤษ:

Grandpa was already waiting – reading his newspaper, as always. A tray containing curry, vegetables and fried fish, each in a small, clean plastic bag, was beside him. With the addition of Kati's steaming bowl of rice, their daily merit offering to the monks was completed. (Vejjajiva, 2006b, p. 2)

ภาษาฝรั่งเศส:

Grand-père l'y attendait déjà – en lisant le journal, comme toujours. Sur le plateau posé à côté de lui, il y avait du curry, des légumes et du poisson frit ; chaque plat était rangé dans un petit sachet en plastique bien net. Kati y ajouta son bol de riz fumant pour compléter leur offrande quotidienne aux moines. *

* Par leurs offrandes aux moines-mendiants, les bouddhistes acquièrent des mérites pour leurs renaissances futures. Ce sont des offrandes propitiatoires. (Vejjajiva, 2006a, p. 8)

ฉากนี้อยู่ในบทแรกของเรื่อง เป็นการเปิดเรื่องราวของกะทิและตากับยาย แสดงให้เห็นกิจวัตรประจำวันของครอบครัว ทุก ๆ เช้าตาจะนำถาดใส่อาหารไปรอใส่บาตรพระที่ท่าน้ำ ในต้นฉบับภาษาไทย ผู้แต่งใช้คำว่า "ถาดอาหาร" เพียงเท่านั้น โดยมิได้ระบุว่ามีอาหารอะไรบ้าง ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านฉบับภาษาอังกฤษเข้าใจ ผู้แปลจึงได้ใช้วิธีการแปลตรงตัวถ่ายทอดคำว่า ถาด ด้วยคำว่า tray และอธิบายหน้าที่ของถาดไว้ว่า containing curry, vegetables and fried fish, each in a small, clean plastic bag, was beside him. With the addition of Kati's steaming bowl of rice, their daily merit offering to the monks was completed. (สำหรับใส่แกง ผักต่าง ๆ และปลาทอด แต่ละอย่างอยู่ในถุงพลาสติกใสสะอาดขนาดเล็ก วางอยู่ใกล้ ๆ ตา และเมื่อมีขันใส่ข้าวหุงสุกของกะทิมาร่วมด้วย ของใส่บาตรพระทำบุญประจำวันก็ครบถ้วน) ส่วนในฉบับภาษาฝรั่งเศสก็ใช้วิธีการแปลตรงตามภาษาอังกฤษ แต่เพิ่มเชิงอรรถด้านล่างของหน้าเดียวกันกับบทแปล

ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสถ่ายทอดคำว่าถาด ด้วยคำว่า plateau และอธิยายความตามภาษาอังกฤษโดยปรับคำบอกตำแหน่งของถาดมาไว้ที่หน้าประโยคว่า Sur le plateau posé à côté de lui, il y avait du curry, des légumes et du poisson frit ; chaque plat était rangé dans un petit sachet en plastique bien net. Kati y ajouta son bol de riz fumant pour compléter leur offrande quotidienne aux moines. (บนถาดที่วางอยู่ข้าง ๆ ตา มีแกง ผักต่าง ๆ และปลาทอด แต่ละอย่างอยู่ในถุงพลาสติกใบเล็กใสสะอาด เมื่อกะทินำขันข้าวสุกโชยไอกรุ่นมารวมด้วยแล้ว

ของใส่บาตรพระประจำวันก็ครบถ้วน) สันนิษฐานว่าผู้แปลฉบับภาษาอังกฤษพยายามจะถ่ายทอดภาพอาหารสำหรับตักบาตรอย่างไทยให้ผู้อ่านภาษาอังกฤษได้เข้าใจโดยอ้างอิงตามบริบทเกี่ยวกับอาหารที่ยายทำในแต่ละวันในต้นฉบับภาษาไทยซึ่งมักจะเป็นแกง น้ำพริก ผักต้ม และปลาทอด พร้อมกับพฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกใส่อาหารตักบาตรของคนไทย จะสังเกตเห็นได้ว่าในคำอธิบายภาษาฝรั่งเศสไม่ได้ระบุจุดประสงค์ของการตักบาตรว่าเป็นการทำบุญ (merit) เหมือนกับในภาษาอังกฤษ แต่ได้ทำเชิงอรรถของข้อความนี้เพื่ออธิบายเรื่องการทำบุญของคนไทยโดยตรงไว้ว่า Par leurs offrandes aux moines-mendiants, les bouddhistes acquièrent des mérites pour leurs renaissances futures. Ce sont des offrandes propitiatoires. (เมื่อถวายของตักบาตรแด่พระภิกษุที่มาบิณฑบาตแล้ว ชาวพุทธก็จะได้รับบุญกุศลที่จะส่งผลตอบแทนในอนาคต ของใส่บาตรเหล่านี้มีไว้สำหรับบูชาขอพรพระ) จะเห็นได้ว่าเชิงอรรถเรื่องบุญกับของใส่บาตรนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเยาวชนฉบับภาษาฝรั่งเศสได้เข้าใจประเพณีและวิถีความเชื่อมั่นในพุทธศาสนาของคนไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้นตั้งแต่บทแรกของเรื่อง ผู้วิจัยพบว่าผู้แปลได้คำนึงถึงผู้อ่านของตนเป็นอย่างมาก จึงใช้วิธีการแปลพร้อมเชิงอรรถซึ่งแม้จะไม่ปรากฏเนื้อความในต้นฉบับภาษาไทย แต่ก็มีบทบาทช่วยให้ผู้อ่านบทแปลได้มองเห็นภาพวิถีชีวิตชาวชนบทไทยที่ผูกพันกับความศรัทธาในศาสนาพุทธอย่างเหนียวแน่น

9. อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อเปรียบเทียบ *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศสกับต้นฉบับภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่าบริบทด้านวัฒนธรรมในเรื่องวิถีชีวิตชาวบ้านใช้วิธีการแปลหลากหลายมากที่สุดถึง 8 วิธี คิดเป็นร้อยละ 66.67 ของจำนวนวิธีการแปลที่ใช้ทั้งหมด 12 วิธี รองลงมาคือหัวข้อที่อยู่อาศัย 7 วิธี (ร้อยละ 58.33) อาหารการกิน 6 วิธี (ร้อยละ 50) พืชและสัตว์ 5 วิธี (ร้อยละ 41.67) สุดท้ายคือเครือญาติและคนสนิท 3 วิธี (ร้อยละ 25) แม้ว่าหัวข้อที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย อาหารการกิน พืชสัตว์จะมีจำนวนคำด้านวัฒนธรรมตามลำดับอยู่ที่ร้อยละ 13.49 17.64 และ 15.87 ซึ่งน้อยกว่าหัวข้อวิถีชีวิตชาวบ้าน (ร้อยละ 38.89) ประมาณครึ่งหนึ่ง แต่ก็มีการใช้กลวิธีการแปลที่หลากหลายใกล้เคียงกับหัวข้อวิถีชีวิตชาวบ้าน อาจเป็นเพราะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกันมากจึงจำเป็นที่ผู้แปลต้องคิดหาหนทางแปลอันหลากหลายเพื่อถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมต้นทางไปสู่ผู้อ่านปลายทางให้สำเร็จ

นอกจากนี้พบว่ามีการใช้กลวิธีการแปลวัฒนธรรมจำนวน 12 วิธี ซึ่งมี 8 วิธีตามแนวคิดของโมนา เบเกอร์ คือ การเทียบเคียงคำที่ใช้ในวัฒนธรรมปลายทาง การใช้คำจ่ากลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้าง การถอดสรุปความโดยใช้คำที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นฉบับ การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมคำอธิบายในตัวบท การแปลแบบอธิบายความ การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์

การละความ และการแปลตรงตัว และมีอีก 4 วิธีที่ผสมผสานต่อยอดแนวคิดข้างต้น คือการใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ การใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมเชิงอรรถ การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบท และ การแปลตรงตัวพร้อมคำอธิบายในตัวบทและมีเชิงอรรถ ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสใช้กลวิธีการแปลที่ครอบคลุมวัฒนธรรมในแต่ละด้านมากที่สุด 4 วิธี แบ่งเป็น ครบทุก 5 ด้าน 2 วิธี ได้แก่ การแปลโดยใช้คำเทียบเคียงในวัฒนธรรมปลายทาง และการแปลโดยใช้คำจำกลุ่มหรือคำที่มีความหมายกว้าง และครอบคลุม 4 ด้าน 2 วิธี คือ การถอดสรุปความโดยใช้คำที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นฉบับ และการใช้คำยืมหรือการทับศัพท์พร้อมคำอธิบายในตัวบท นอกจากนี้พบว่า 4 กลวิธีแปลที่ผสมผสานต่อยอดจากวิธีเดิมจะเน้นการทำเชิงอรรถและเพิ่มเติมคำอธิบาย อาจเป็นเพราะผู้แปลชาวฝรั่งเศสน่าจะคำนึงถึงผู้อ่านซึ่งเป็นเยาวชนที่มีความรู้จักวัฒนธรรมไทยไม่มากหรือแทบจะไม่รู้จักเลย จึงเลือกใช้การทำเชิงอรรถหรือการอธิบายเพิ่มในการแปลเพื่อถ่ายทอดบรรยากาศวิถีชีวิตชนบท ประเพณี ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การสวดมนต์ การทำขวัญนาค ถาดอาหารไว้ใส่บาตร กระต่ายขูดมะพร้าว หรือแม้กระทั่งความเป็นเมืองศัตรูคู่แค้นระหว่างอยุธยาและมัณฑะเลย์ ให้มีความชัดเจนในสายตาผู้อ่านงานแปลไม่ต่างจากต้นฉบับภาษาไทยมากนัก การทำเชิงอรรถและการเพิ่มคำอธิบายประกอบกลวิธีการแปลอย่างอื่นนั้นสามารถทำได้ จัดเป็นการแปลแบบผสมผสานตามแนวคิดของปีเตอร์ นิวมาร์ค (1988, pp. 91-93) การทำเชิงอรรถนับเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ข้อมูลบริบทต้นทางของคำด้านวัฒนธรรมแก่ผู้อ่านปลายทางได้ ทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมายไม่ได้ปฏิเสธการทำเชิงอรรถแต่ให้ทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้นเพราะเน้นการให้ความกระจ่างในบทแปลมากกว่าเพื่อทำให้การอ่านไหลลื่นเข้าใจได้ทันที (Lederer, 2006, pp. 16-18)

ผู้วิจัยพบว่าในการแปล *ความสุขของกะทิ* เป็นภาษาฝรั่งเศสจากฉบับภาษาอังกฤษ แม้ว่าผู้แปลประสบปัญหาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยและฝรั่งเศส โดยเฉพาะอุปสรรคด้านภาษาที่มีคำและความหมายของคำไม่เท่าเทียมกัน แต่ผู้แปลได้ใช้ความรู้ความสามารถและความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มกำลังเพื่อจะถ่ายทอดอรรถรสและอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมที่เป็นกลไกสำคัญของเรื่องสู่ผู้อ่านบทแปลได้เป็นอย่างดี โดยเลือกใช้กลวิธีการแปลที่เหมาะสมกับผู้อ่านซึ่งเป็นเยาวชน ฟอร์ตูนาโต อิสราแอล (2024b, pp. 108-118) ให้ทัศนะเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของผู้แปลงานวรรณกรรมไว้ว่า ผู้ประพันธ์ต้นฉบับรังสรรค์ผลงานจากประสบการณ์และจินตนาการของตนเอง เลือกใช้ภาษาและกลวิธีการประพันธ์เพื่อสื่อความคิดและอารมณ์ไปสู่ผู้อ่านของตนได้โดยอิสระ ส่วนผู้แปลในฐานะผู้ส่งสารลำดับที่สองแม้ถูกจำกัดด้วยเนื้อหา วิธีการประพันธ์ บริบทภาษาวัฒนธรรมของต้นฉบับ และทรัพยากรของภาษาปลายทาง ก็ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์เช่นกันในการสรรหาทรัพยากรทางภาษาวัฒนธรรมปลายทาง รูปแบบกลวิธีการแปลที่เหมาะสมเพื่อสรรค์สร้างตัวบทใหม่ซึ่งถ่ายทอดความหมาย เนื้อหาและผลกระทบทางอารมณ์แก่ผู้อ่านปลายทางให้ใกล้เคียงกับที่ผู้อ่านต้นฉบับได้รับ ผู้แปล *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศส ได้ใช้

วิธีการแปลที่หลากหลายและสร้างสรรค์เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา อรรถรสและบริบทวัฒนธรรมไทยไปสู่ผู้อ่านฉบับภาษาฝรั่งเศส เช่น การถ่ายทอดภาพไข่พะโล้เข้าน้ำเข้าเนื้อด้วยภาพไข่ต้มสีน้ำตาลที่แช่อยู่ในน้ำซอสโป๊ยกั๊ก หรือ การเพิ่มเชิงอรรถขยายความเมืองมัณฑะเลย์ว่าเป็นเมืองของพม่าเป็นศัตรูที่มาปล้นอยุธยาเพื่อถ่ายทอดความขัดแย้งทางเชื้อชาติของพ่อและแม่ของกะทิในต้นฉบับให้เด่นชัด

อย่างไรก็ดี ในการแปลข้ามวัฒนธรรมนั้น ธรรมชาติของบทแปลจะมีลักษณะควบสองวัฒนธรรม (Israël, 2024a, p. 135) แม้ว่าจะผู้แปลจะพยายามรักษาบริบทวัฒนธรรมต้นทางไว้ในบทแปลมากเพียงใด แต่ก็ย่อมมีคำแปลด้านวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของผู้อ่านปลายทางอยู่บ้าง แต่อาจไม่กระทบกับสุนทรียภาพที่จะเกิดกับผู้อ่านเท่าใดนัก เนื่องจากผู้แปลคำนึงถึงการรับรู้ของผู้อ่านงานของตนเป็นหลักในการทำงานอยู่เสมอ เช่น พูดถึงการแช่น้ำปลาทอดกรอบอย่างไทยโดยการสรุปความให้เหลือเฉพาะการทอดกรอบในภาษาฝรั่งเศสและการแช่น้ำปลาในภาษาอังกฤษ หรือการใช้คำภาษาฝรั่งเศสว่า nymphéa (ดอกบัวสาย) แทนดอกผักบุ้งไทยในบริบทที่ชมความงามของดอกไม้จนอยากจะเป็นศิลปินโมเนต์เพื่อจะวาดภาพความประทับใจเก็บไว้ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากดอก morning glories ในภาษาอังกฤษที่ยังมีเค้ารูปลักษณ์ของดอกผักบุ้งอยู่บ้าง

ในข้อนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางความหมายของคำ

แม้ผู้แปลฉบับภาษาฝรั่งเศสจะพยายามแปลตรงตัวจากภาษาอังกฤษประกอบกับวิธีอื่นเพื่อเก็บรักษาความหมายและวัฒนธรรมของต้นฉบับภาษาไทยให้ได้มากที่สุดเพียงไร ก็ประสบปัญหาในการถ่ายทอดวัฒนธรรมมากกว่าการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพราะมีความต่างกันมากด้านวัฒนธรรมเป็นสาเหตุสำคัญ แต่หากมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันแล้วก็น่าจะประสบปัญหาในการแปลน้อยลง เมื่อเปรียบเทียบบทแปลฉบับภาษาฝรั่งเศสกับต้นฉบับภาษาไทยแล้วพบว่ามีคำแปลบริบทวัฒนธรรมในภาษาฝรั่งเศสคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับภาษาไทยมากกว่าฉบับแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ สะท้อนให้เห็นว่าการแปลผ่านภาษาที่สองมีความเสี่ยงในการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมมากกว่าการแปลจากต้นฉบับโดยตรง 2 ประการ ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนด้านบริบทวัฒนธรรม และความคลาดเคลื่อนในการถ่ายทอดชื่อเฉพาะในภาษาปลายทาง

ในบทแปลภาษาฝรั่งเศส พบความคลาดเคลื่อนด้านวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การแปลดอกผักบุ้งไทยด้วยดอกบัวสาย การแปลการสรงน้ำพระด้วยการเทเหล้าองุ่นหรือของเหลวอื่นในขณะที่ฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่าเทหรือรดน้ำ (water) การใช้คำว่า baguette เพื่อหมายถึงตะเกียบเมื่อกล่าวถึงเขาตะเกียบโดยไม่มีบริบทอื่นในฉบับแปลภาษาฝรั่งเศสขยายความเพิ่มเพื่อความเข้าใจ คำแปลนี้อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเป็นขนมปังฝรั่งเศสชนิดหนึ่งได้เช่นกันเพราะเป็นความหมายที่สองของคำว่า baguette ส่วนภาษาอังกฤษใช้คำว่า chopstick ซึ่งมี

ความหมายเดียวคือตะเกียบ นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในฉบับภาษาฝรั่งเศสยังพบการใช้คำว่า tapean เพียงคำเดียวเพื่อสื่อถึงปลาตะเพียนโดยไม่มีคำขยายเพิ่มเติมให้ผู้อ่านทราบได้ทันทีว่าเป็นปลา ในขณะที่ภาษาอังกฤษเพิ่มคำขยายว่าปลา คือ tapean fish ดังนั้นผู้อ่านบทแปลภาษาฝรั่งเศสจึงอาจจินตนาการภาพปลาตะเพียนคลาดเคลื่อนเป็นสัตว์น้ำชนิดอื่นได้

นอกจากความคลาดเคลื่อนด้านบริบทวัฒนธรรมแล้ว ยังพบความคลาดเคลื่อนในการถ่ายชื่อเฉพาะในภาษาปลายทางด้วยเช่นกัน ได้แก่ การใช้คำว่า Ayuthia ในภาษาฝรั่งเศสเพื่อถ่ายทอดชื่อเมืองอยุธยาภาษาอังกฤษซึ่งมีตัวสะกดอย่างเป็นทางการและเป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปว่า Ayutthaya (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป., น. 116) ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสเลือกถ่ายทอดชื่อเมืองนี้ตามการออกเสียงของภาษาฝรั่งเศส จึงอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่า Ayuthia เป็นคนละเมืองกับอยุธยา

สุพรรณี ปิ่นมณี (2562, น. 1-4) ได้ให้ข้อสังเกตในการแก้ปัญหางานแปลบริบทวัฒนธรรมไว้ว่าในการแปลข้ามวัฒนธรรม ผู้แปลอาจจะพบรูปแบบของวัฒนธรรมต้นทางและปลายทางในหลายรูปแบบ อาจจะเหมือนกันบ้าง มีบางอย่างคล้ายกันบ้าง หรือแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง จึงเป็นผลให้นักแปลต้องสรรหาวิธีการแปลหลากหลายรูปแบบเพื่อถ่ายทอดภาพวัฒนธรรมต้นฉบับสู่ผู้อ่านอีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยตระหนักว่าคำศัพท์คำเดียวกันของต้นฉบับอาจใช้วิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกันได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยการอ้างอิงบริบทและสถานการณ์เป็นสำคัญ ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของมารีอานน์ เลเดแรร์ (2015, pp. 102-108) ที่ว่าการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมในต้นฉบับไปสู่บทแปลในภาษาวัฒนธรรมอื่นนั้น ไม่อาจมีวิธีการตายตัวเพียงวิธีเดียวที่ใช้ได้กับทุกกรณี ผู้แปลจึงต้องพิจารณาเลือกวิธีการแปลที่เหมาะสมเป็นกรณีไป โดยคำนึงถึงบริบทของผู้รับสารเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้อ่านบทแปลได้เข้าใจเนื้อหาและได้รับอรรถรสเช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับ

กลวิธีการแปลทั้ง 12 วิธีที่ผู้แปล *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศสเลือกใช้ในการถ่ายทอดบริบทวัฒนธรรมไทยนั้น แม้จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับภาษาไทยอยู่บ้าง แต่ก็อาจพิจารณาได้ว่าเป็นวิธีการที่ช่วยให้บทแปลภาษาฝรั่งเศสบรรลุเป้าหมายของการแปล กล่าวคือ บทแปลเป็นสื่อกลางให้ผู้อ่านเยาวชนฉบับภาษาฝรั่งเศสได้สัมผัสอรรถรส เข้าใจเนื้อเรื่องและบริบทวัฒนธรรมไทยในวรรณกรรมต้นฉบับได้เป็นอย่างดี

10. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้อาจเป็นแนวทางในการศึกษาหรือแปลบริบทวัฒนธรรมในวรรณกรรมไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสหรือผ่านภาษาที่สอง และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกลวิธีการแปลบริบทด้านวัฒนธรรมในตัวบทประเภทอื่น นอกจากนี้ยังคงมีประเด็นการถ่ายทอดศิลปะการ

ประพันธ์หรือวรรณศิลป์ใน *ความสุขของกะทิ* ฉบับภาษาฝรั่งเศส ที่สามารถพัฒนาเป็นงานวิจัยต่อไปได้หากในอนาคตมีการแปลจากต้นฉบับภาษาไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสโดยตรง

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *เขาตะเกียบ*. https://thai.tourismthailand.org /Attraction /เขาตะเกียบ

งามพรรณ เวชชาชีวะ. (2549). *ความสุขของกะทิ.* แพรวสำนักพิมพ์.

งามพรรณ เวชชาชีวะ. (2562). *ความสุขของกะทิ* (พิมพ์ครั้งที่ 108). แพรวสำนักพิมพ์.

จิระพรรษ์ บุณยเกียรติ, นพพร ประชากุล, สดชื่น ชัยประสาธน์, และ วัลยา เรืองสุนทร. (2540). *ศาสตร์การแปล รวมบทความเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ.* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิรวัฒน์ เพชรรัตน์. (2556). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ ช่วงปี พ.ศ. 2549-2561. *วารสารสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์, 39(*3), 21-40.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2563). *อภิธานศัพท์เรือนไทยภาคกลาง*. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

นพพร ประชากุล. (2539). การแปลกับวรรณกรรม. *สารคดี 135*, 196-198.

นววรรณ พันธุเมธา. (2544). *คลังคำ*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

นุชารัตน์ มุงคุณ, และ อรทัย เพียยุระ. (2564). ผู้หญิงกับธรรมชาติในนวนิยายไทยร่วมสมัยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6*(2), 275-288.

ถนอมนวล โอเจริญ. (2551). *ความคิดสร้างสรรค์ในการถ่ายทอดวรรณศิลป์และบริบททางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาการแปล "ความสุขของกะทิ" จากฉบับแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาเยอรมัน* (รายงานการวิจัย) [เอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปถมา อัตนโถ. (2553). แกะรอยความเป็นไทยใน *ความสุขของกะทิ*. *Journal of English Studies*, *5*, 136-171. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. ราชบัณฑิตยสถาน.

วัลยา วิวัฒน์ศร. (2549a). ความสุขของกะทิ (1) บทความพิเศษ. *มติชนสุดสัปดาห์ 27*(1366), 91.

วัลยา วิวัฒน์ศร. (2549b). ความสุขของกะทิ (2) บทความพิเศษ. *มติชนสุดสัปดาห์ 27*(1367), 114.

วัลยา วิวัฒน์ศร. (2549c). ความสุขของกะทิ (2) บทความพิเศษ. *มติชนสุดสัปดาห์ 27*(1368), 90.

วัลยา วิวัฒน์ศร. (2567). *การแปลวรรณกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). อ่าน๑๐๑.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. (2547). ความสุขของกะทิ. *มติชนสุดสัปดาห์ 24*(1238), 77.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. (2533). ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการแปลวรรณคดี. ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ ศิวะศริยานนท์ ม.ว.ม., ป.ช. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๓* (น. 22-27).

วิภาวี วงศ์สวรรค์, วิมลวรรณ อังสุวรรณ, และอารยา เทพรัตนะ. (2551). ความสุขของกะทิ. *วารสารศิลปศาสตร์ 8*(1), 251-276.

วิมลวรรณ อังสุวรรณ. (2550). ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางความหมายของคำและกลวิธีการแปลที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง "*The Happiness of Kati*" ของ Prudence Borthwick. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม 25*(1-2), 172-187.

สัญฉวี สายบัว. (2564) *หลักการแปล* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *ชื่อจังหวัด อำเภอ ตำบล เขต และแขวง*. https://www.orst.go.th/iwfm_table.asp?a=36&i=0040002104011001%2F63ERK0503006

สิทธา พินิจภูวดล. (2564). *คู่มือนักแปล* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย.

สุพรรณี ปิ่นมณี. (2562). *ภาษา วัฒนธรรมกับการแปล: ไทย-อังกฤษ.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Académie française. (n.d.). *Dictionnaire de l'Académie française* (9e éd.). https://www.dictionnaire-academie.fr

Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on translation* (2nd ed.). Routledge.

Israël, F. (2024a). Limites du transfert culturel en traduction. In J.-Y. Masson & F. Plassard (Eds.), *Repenser la traduction littéraire, Essais critiques* (pp. 125-135). Les Belles Lettres.

Israël, F. (2024b). Traduction littéraire et théorie du sens. In J.-Y. Masson & F. Plassard (Eds.), *Repenser la traduction littéraire, Essais critiques* (pp. 105-118). Les Belles Lettres.

Levý, J. (1969). *Die literarische Übersetzung: Theorie einer Kunstgattung*. Athenäum Verlag.

Larson, M. (1984). *Meaning-Based Translation: A guide to cross-language equivalence*. University Press of America.

Lederer, M. (2006). La transmission du culturel : problèmes pratiques du traducteur, problèmes théoriques de la traduction. In I. Čeňková (Ed.), *Dialogue des cultures : interprétation et traduction* (pp. 7–24). Ústav translatologie FF UK.

Lederer, M. (2015). *La Traduction aujourd'hui. Le modèle interprétatif.* Classiques Garnier.

Le Robert. (n.d.). *Dico en ligne Le Robert*. https://dictionnaire.lerobert.com

Merriam-Webster. (n.d.). *Merriam-Webster.com dictionary*. https://www.merriam-webster.com

Newmark, P. (1988). *A Textbook of translation*. Prentice Hall.

Organisation internationale des bois tropicaux. (n.d.). Chempaka (Michelia champaca). OIBT. http://www.tropicaltimber.info/fr/specie/ chempaka-michelia-champaca/

Oxford University Press. (n.d.). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com

Seleskovitch, D., & Lederer, M. (2014). *Interpréter pour traduire* (5e éd., Coll. Traductologiques). Les Belles Lettres.

Snell-Hornby, M. (1988). *Translation Studies. An Integrated Approach*. John Benjamins Publishing Company.

Vejjajiva, J. (2006a). *Le Bonheur de Kati* (A. Marchand, Trans.). Gallimard Jeunesse.

Vejjajiva, J. (2006b). *The Happiness of Kati* (P. Borthwick, Trans.). Allen&Unwin.